

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Veronika Janková

Prevence online rizik v rodině

Olomouc 2024

Vedoucí diplomové práce: PaedDr. Alena Jůvová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a využila veškeré zdroje citované v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne

.....

Veronika Janková

Poděkování

Mockrát děkuji vedoucí diplomové práce PeadDr. Aleně Jůvové, PhD. za cenné poznámky a připomínky při vytváření práce. Rády bych poděkovala také respondentům, kteří se se účastnili rozhovorů a poskytli informace ze svého soukromí. Děkuji své rodině a přátelům za podporu nejen při psaní této práce, ale při celém studiu.

ANOTACE

Jméno, příjmení	Veronika Janková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PaedDr. Alena Jůvová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2024
Název práce:	Prevence online rizik v rodině
Název v anglickém jazyce:	Prevention of online risks in the family
Zvolený typ práce:	Výzkumná práce – zpracování primárních dat
Anotace:	<p>Diplomová práce s názvem <i>Prevence online rizik v rodině</i> se zabývala prevencí online rizik, kterou rodiče poskytují svým dětem v mladším a starším školním věku. Práce obsahuje teoretickou část, která se věnuje terminologickému ukotvení. Tato část má čtyři kapitoly, které se věnují tématu rodina, prevence, online prostor a jeho rizika. Poslední kapitola této části je pojata jako seznam organizací, na které se rodiče mohou obrátit v případě obtíží. Empirická část práce se zpočátku věnuje zhodnocení aktuálního stavu zkoumané problematiky, kde jsou rozebírány výzkumy na obdobné téma. Dále v této části je charakterizován výzkum, tedy jeho metodologie, cíle, výzkumné otázky, charakteristika výzkumného souboru a je zde uveden i časový harmonogram výzkumu. Nejrozsáhlejší část empirické části je věnována interpretaci, analýze získaných dat, dále zjištěným výsledkům a diskusi. Hlavní cíl práce byl zjistit a analyzovat, jak rodiče zajišťují prevenci online rizik u svých dětí. Výzkum byl tedy zaměřen na preventivní působení rodičů v oblasti prevence online rizik.</p>
Anotace v anglickém jazyce:	<p>The diploma thesis entitled <i>Prevention of online risks in the family</i> dealt with the prevention of online risks that parents provide to their children of younger and older school age. The thesis contains a theoretical part that is devoted to</p>

	<p>terminological anchoring. This part has four chapters devoted to the topic of family, prevention, online space and its risks. The last chapter of this section is intended as a list of organizations that parents can turn to in case of difficulties. The empirical part of the work is initially devoted to the evaluation of the current state of the investigated issue, where research on a similar topic is discussed. Furthermore, in this part, the research is characterized, i.e. its methodology, objectives, research questions, characteristics of the research group, and the time schedule of the research is also given here. The most extensive part of the empirical part is devoted to the interpretation, analysis of the obtained data, and the results and discussion. The main goal of the work was to find out and analyze how parents ensure the prevention of online risks for their children. The research was therefore focused on the preventive action of parents in the field of online risk prevention.</p>
Klíčová slova:	Prevence, rodina, online prostor, online rizika, sociální síť, rodiče, mladší školní věk, starší školní věk
Klíčová slova v anglickém jazyce:	Prevention, family, online space, online risks, social networks, parents, younger school age, older school age
Přílohy:	1
Rozsah práce:	78
Jazyk práce:	Čeština

OBSAH

ÚVOD	8
1 Rodina	11
1.1 Typologie moderních rodin	13
1.2 Rodiče	14
1.2.1 Výchovné styly – z pohledu mediální výchovy	14
1.2.2 Sociální sítě a rodina	15
1.3 Děti v období mladšího školního věku	16
1.4 Děti v období staršího školního věku	17
2 Prevence	20
2.1 Typy prevence	20
2.1.1 Primární prevence	20
2.1.2 Sekundární prevence	21
2.1.3 Terciární prevence	22
2.2 Prevence online rizik	22
2.2.1 Prevence ze strany dětí	23
2.2.2 Dovednosti dětí	23
2.2.3 Volný čas	24
2.3 Prevence ze strany rodičů	24
2.3.1 Obecné doporučení pro rodiče	25
2.3.2 Rodičovská kontrola	25
2.3.3 Komunikace s dětmi a jejich informovanost	26
2.3.4 Patříčné podmínky při trávení času v online prostoru	27
2.4 Prevence ze strany školy	28
2.4.1 Školní poradenské pracoviště	29
2.4.2 Minimální preventivní program	30
2.4.3 Aplikace Safer Schools NI	30
3 Online prostor a rizika	32
3.1 Sociální sítě	32
3.1.1 Facebook a Messenger	34
3.1.2 Instagram	34
3.1.3 TikTok	34
3.1.4 BeReal	35
3.2 Rizika online prostoru	35
3.2.1 Sexting	36

3.2.2 Kyberšikana.....	38
3.2.2.1 Formy kyberšikany.....	39
3.2.2.2 Dopady kyberšikany.....	40
3.2.2.3 Kyberagresor.....	40
3.2.2.4 Oběť.....	40
3.2.3 Kybergrooming.....	41
3.2.4 Kyberstalking.....	42
3.2.5 Sharenting.....	42
3.2.6 Netolismus a nadměrné trávení času online.....	43
3.3 Další jevy.....	44
4 Seznam odkazů na pomoc.....	47
5 Aktuální stav zkoumané problematiky.....	51
6 Výzkumné šetření a metodologie výzkumu.....	53
6.1 Výzkumné cíle.....	53
6.2 Výzkumné otázky.....	53
6.3 Výzkumná metoda a sběr dat.....	54
6.4 Výzkumný soubor.....	54
6.5 Způsob zpracování dat.....	55
6.6 Časový harmonogram výzkumu.....	56
6.7 Otevřené kódování.....	57
6.7.1 Přístup dětí k internetu a sociálním sítím.....	57
6.7.2 Čas dětí online.....	59
6.7.3 Znalosti dětí.....	61
6.7.4 Řešení problémových situací.....	62
6.7.5 Přístup rodičů k prevenci online rizik.....	64
6.7.6 Přístup rodičů k prevenci na školách.....	65
6.7.7 Prohlubování znalostí rodičů v oblasti online rizik.....	67
6.8 Axiální kódování.....	68
6.9 Selektivní kódování.....	69
7 Vyhodnocení a diskuse výsledků výzkumného šetření.....	71
ZÁVĚR.....	74
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ.....	76
SEZNAM ZKRATEK.....	83
SEZNAM SCHÉMAT.....	84
SEZNAM PŘÍLOH.....	85
Příloha č. 1.....	86

ÚVOD

Diplomová práce se zaměřuje na působení rodičů v oblasti prevence online rizik u dětí. Fenomén sociálních sítí a online prostoru je již typickým pro moderní společnost. Dnešní děti vyrůstají v době, kdy je i jejich rodiče obklopují virtuální jevy. Média a komunikace se z velké části přesunuly právě do online světa. Pro děti jsou typické zejména online hry, komunikace s přáteli, sledování obsahu na sociálních sítích či jiných online platformách jako je např. YouTube. Téma online prostoru je zcela aktuální a stále se online svět dále rychle vyvíjí. Již v bakalářské práci jsem se zabývala sociálními sítěmi ve volném čase u adolescentů. Problematika sociálních sítí a online prostředí mě velice zajímá, a tak jsem se rozhodla dále věnovat této oblasti. V diplomové práci se však zabývám preventivním působením, které poskytují rodiče svým dětem, které v současné době studují na základní škole. Prevence online rizik je stejně důležitá jako u jiným sociálně patologických jevů. Hlavními motivy pro napsání diplomové práce tedy byly zájem o problematiku a aktuálnost fenoménu.

Diplomová práce se skládá z teoretické a empirické části. Práce si kladla za cíl **zjistit a analyzovat, jak rodiče zajišťují prevenci online rizik u svých dětí**. Teoretická část práce měla následující dílčí cíle:

- Shrnout definice rodiny.
- Vymezit typologie rodiny v moderní době.
- Vymezit a popsat prevenci a její typy.
- Vymezit problematiku sociálních sítí a online rizik.

Empirická část práce si kladla za dílčí cíle:

- Zmapovat zkušenosti rodičů s prevencí online rizik u dětí.
- Kategorizovat aktuální online rizika, se kterými se děti nejčastěji setkávají a kauzálně ovlivňují preventivní opatření v rodině a jejich řešení (z pozice zákonného zástupce).

Teoretické ukotvení tématu práce se nachází v první části práce. První kapitola je věnována definici pojmu rodina, dále se v kapitole zabývám typologií rodiny v moderní společnosti, rodičovskou odpovědností, výchovnými styly z pohledu mediální výchovy, místu sociálních sítí v rodině a charakteristice dětí v mladším a starším školním věku. Druhá kapitola se věnuje pojmu prevence, její definici, typologii a zaměřila jsem se na prevenci aktuálních online rizik. Třetí kapitola popisuje online prostředí a jeho rizika. Čtvrtá kapitola je

pojata jako seznam organizací, na které se rodiče mohou obrátit v případě řešení problémové situace.

Druhá část práce, empirická část, se zprvu věnuje aktuálnímu stavu zkoumané problematiky. Následovně se věnuje charakteristice výzkumného šetření a metodologii výzkumu. Jsou zde formulovány cíle práce, výzkumné otázky, popisováno výzkumné šetření, metody sběru dat, charakteristika respondentů účastnících se rozhovorů., způsob zpracování dat. Získávání potřebných dat probíhalo skrze polostrukturované rozhovory, které se konaly v lednu a únoru tohoto roku. Je zde i přiložen časový harmonogram celé diplomové práce. Dále se věnuji intepretaci získaných dat, jejich analýze, zjištěným výsledkům práce. Na závěr této části je zpracována diskuse.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Rodina

Definujeme pojem rodina. Kraus definuje rodinu jako strukturovaný systém, „jehož smyslem, účelem a náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí. V každém případě je to přirozené prostředí, do něhož se člověk rodí, aniž si mohl vybrat jiné, a přejímá to, co mu připravili rodiče“ (Kraus, 2014, str. 80).

Za rodinu lze považovat skupinu osob, která má svou historii, vzájemná očekávání. Ale především je rodina postavena na vztazích. Vztahy, které jsou buďto pokrevní, zpečetěné manželstvím, adopcí. Mezi členy jsou hluboké emocionální a psychologické vazby. V současné době se za rodinu označují i vztahy, které nemusí být nutně zákonně ošetřené, např. nesezdané páry (Sobotková, 2007, str. 24).

V současné době se představy o pojetí rodiny se neustále mění. Přibývá rozvedených manželství, ale také párů, které neplánují či nechtějí manželský svazek uzavřít. Podoby rodin jsou značně individuální. Ale ve všech případech zůstává fakt, že mají svojí funkci v procesu socializace jedince, a to primární. Postupně ztrácí svou část moci nad tímto procesem (Sloboda, 2013, str. 20–21). V současné době se na socializaci začaly podílet i sociální sítě. Většina členů rodiny již využívá moderních mobilních technologií a připojení k internetu. Rodiny si tvoří skupinové chaty např. na WhatsAppu, kde společně mohou komunikovat víceméně kdykoliv a odkudkoliv. Jak tvrdí Tománek, tak se dnešní rodiny již neobejdou „bez masovokomunikačních prostředků“ (Tománek in Kopecký, 2013, str. 97).

Vágnerová (2005, str. 18) považuje rodinu za sociální skupinu, která je nejvýznamnější. Rodina ovlivňuje ve velké míře psychický vývoj dětí. Existují v ní vzájemné interakce, při kterých se někdy neuvědoměle vzájemně ovlivňují a přizpůsobují. Rodina svým jedinečným způsobem přenáší sociokulturní zkušenosti a zprostředkovává zkušenosti v sociální oblasti. Jedná se např. o to, jak jedinec bude reagovat na informace, chápat je, jaké vzorcové chování a vztahové modely bude brát za základní a s čím se bude identifikovat. Naučí se způsob, jakým bude komunikovat, jak bude prosazovat své názory a jak bude dávat najevo své emoce a pocity. Dítě v budoucnu bude očekávat chování, které vidí u ostatních a způsob prožívání.

Rodina by měla také být zdrojem bezpečí a jistoty, být citovým zázemím a dítě by mělo cítit, že je přijímané, akceptované a milované. Vše, co v rodině zažívá a v čem vyrůstá ho ovlivní do budoucna. Dítě si zde vytváří první vzpomínky, ukládá si první informace,

tvoří si postoj jak k sobě, tak i ke světu, rozvíjí své sebevědomí a sebejistotu. Rodina předává také hodnotový systém, které si potomek osvojí. Dítě tak ví, co není a co je ceněno (např. hodnota vzdělání, práce nebo také hodnoty volnočasových aktivit) (Vágnerová, 2005, str. 18).

Důležitými aspekty rodiny, jež ovlivňují dítě jsou zajisté také geny a genetické předpoklady, vzdělání rodičů, sociokulturní status rodiny, výchovné styly, odměny a tresty. Již dlouho zjištěnou informací je, že čím mají rodiče vyšší vzdělání a sociokulturní status, tak své děti více vzdělávají, kladou důraz na potřebu vzdělání a motivují své děti ke studiu na středních a vysokých školách, či dalšímu vzdělávání. Protože právě škola, kterou dítě absolvuje, bude mít velký vliv na jeho život a budoucnost (Vágnerová, 2005, str. 18).

Dalšími aspekty, které dítě ovlivňují jsou prostředí a podmínky, ve kterých žije. Vágnerová uvádí, že „*Rodinné prostředí posiluje rozvoj kompetencí, které považuje za důležité*“ (2005, str. 19). Dítě tedy v rodinném prostředí získává a rozvíjí kompetence a zkušenosti, ze kterých bude v dalších životních etapách vycházet a čerpat. Je důležitá kvantita, ale i kvalita nabytých zkušeností, jelikož i ty ovlivňují psychický vývoje dítěte. Také prostředí má obrovský význam na vývoj dítěte. Je důležité, aby bylo dostatečně podnětné, pestré a bezpečné. Důležité jsou také interakce, které dítě zažívá. Vágnerová ve své publikaci uvádí „*aby se dítě mohlo vyvíjet, tak musí projevit nějakou aktivitu, musí nejen reagovat na podněty, ale samo stimulovat specifické reakce lidí ve svém okolí*“ (Vágnerová, 2005, str. 16).

Rodiny mohou mít různé styly výchovy. Dle Vágnerové je nejvhodnější rodičovská láska, disciplína a prostředí, ve kterém dítě cítí oporu rodičů, propojené a pozitivní citové vazby s rodiči i ostatními členy rodiny. Rodiče, kteří jsou tolerantní k individualitě dítěte. Rodiče mají nechat svým dětem prostor pro postupné přirozené odpoutávání od nich. Styl výchovy ovlivňují faktory jako stabilita, míra koheze, otevřenost, pružnost a adaptabilita rodiny. Významným prvkem je také vztah rodiny ke společnosti a její umístění v ní. Také je důležité zmínit, že „*stejně rodinné prostředí může působit na jednotlivé děti odlišně*“ (Vágnerová, 2005, str.19).

V minulosti bývali rodiče nejčastěji v manželství. Hlavou rodiny byl otec. Ten býval především i živatelem rodiny. Zatímco matky byly k péči o děti a domov. Oproti minulosti jsou v dnešní době podoby rodin velmi různorodé. V současné době není podoba rodiny jednotná. Rodiče nemusejí být manželé, děti a rodiče mohou být vlastní i nevlastní. Funkci živatele rodiny mohou přebírat i ženy, hlavně v případech, když jsou lépe finančně ohodnoceny

než otec dítěte. Za rodinu jsou považovány jak heterosexuální páry, tak i homosexuální (Matoušek, Pazlarová, 2014).

1.1 Typologie moderních rodin

Typologie rodin tedy může být náročným tématem. V současné době je možné dohledat vícero typologii rodin. Každá typologie rodin je ovlivněná dle různých aspektů. V této podkapitole si uvedeme rozdělení rodin dle velikosti, funkčnosti a dle typů rodinných systémů.

Sobotková (2007, str. 52) uvádí typologii rodin dle D. Kantora a W. Lehra z publikace *Inside the family*, kteří rodiny rozdělili do tří typů. Jedná se o **rodinné systémy uzavřené, otevřené a nahodilé**. Uzavřený rodinný systém je pevně daný svými strukturami. V tomto typu neprobíhají žádné změny, rodina má svůj prostor a energii. Otevřený systém má svoje ustálené struktury, které se ale mohou vyvíjet a měnit. Nahodilý systém je typ, jež má struktury nestabilní.

Dále jde rodiny dělit dle jejich velikosti na tři typy. Jedná se o **rodiny velké, rozšířené a nukleární**. Za velké rodiny jsou považovány ty, které mají hodně členů. Jedná se o děti, rodiče, prarodiče, tety, strejdy, sestřenice či bratrance. Za rozšířenou rodinu jsou považovány rodiny, které počítají děti, rodiče a prarodiče. Pouze rodiče s dětmi jsou považováni za nukleární rodinu (Kantorová a kol., 2010, str.25).

Rodiny dle funkčnosti, rozdělujeme na rodiny **funkční, problémové a dysfunkční**. Ve funkční rodině jsou uspokojovány všechny potřeby dítěte a cítí se zde v bezpečí. A tak se může dále zdravě vyvíjet. Může přebírat vzorce vztahů, rodinné tradice a hodnoty, které si odnáší do budoucnosti či do dalších vztahů. V takové rodině je příjemné klima, jedinci se cítí být přijímáni a je zde respektovaná jedinečnost všech členů rodiny. Komunikace v rámci rodiny je funkční. Rodina se dokáže adaptovat na případné změny, a to například v situacích, kdy rodiče mění práci, vznikají nové vztahy a přibývají členové rodiny. Dalším typem je problémová rodina. Jedná se o rodinu, která se může ocitát v krizích, nebo u ní hrozí rozpadnutí. Jsou to rodiny, kterým začíná dělat problém plnit své funkce. Patří sem nezralé rodiny, přetížené, ambiciózní, perfekcionistické, autoritářské, odkládající, disociální a rodina, která je přehnaně liberální (Kantorová a kol., 2010, str. 26–27).

Dysfunkční rodina neplní své funkce. Tyto rodiny mají své problémy, které neřeší nebo je mohou popírat. Členům rodiny může chybět vlastní prostor, intimita, pochopení a láska. V této rodině je špatná komunikace a pokud existují nějaká nastavena, tak jsou špatně nastavena. Rodiče zde nemusí plnit své rodičovské odpovědnosti. Dysfunkční rodina je pro

dítě zcela ohrožující, a to zejména na jeho zdravém psychickém vývoji. V těchto rodinách může být dysfunkční jedna či více osob. Tato rodina produkuje „*individuální psychopatologii, například užívání návykových látek, a sociální chování či neurotické obsese*“ (Sobotková, 2007, str. 35).

Typologii rodin můžeme také najít v publikaci *Základy sociální pedagogiky*, kde jsou uvedeny rodiny **nukleární, rozšířené, orientační, prokreační, funkční, dysfunkční a afunkční**. Za orientační rodinu se považuje rodina, kde jedinec vyrůstal. Rodina, kterou jedinec v dospělosti zakládá se nazývá prokreační (Kraus, 2014, str. 80).

1.2 Rodiče

Rodiče mají k dítěti rodičovskou odpovědnost. Rodičovská odpovědnost dle Občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. (ve znění pozdějších předpisů) představuje: „*povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti.*“ Tato odpovědnost začíná narozením dítěte a trvá do 18 let dítěte, tedy jeho zletilosti. Můžeme se také setkat s pojmem zákonný zástupce. V rámci této práce o něm mluvíme z důvodu věku (nezletilosti). Zákonný zástupce je osoba, která nese právní odpovědnost jednat za dítě. Zástupce dítě zastupuje, může jednat jeho jménem a v zájmech dítěte. Rodič má danou zákonem tuto funkci, a to do 18 let dítěte. Zákon dále také určuje jiné osoby, které se mohou stát zákonným zástupcem, např. v případech adopce, a to osvojitel.

1.2.1 Výchovné styly – z pohledu mediální výchovy

Sociální sítě můžeme považovat za sociální média. Média jsou v současné době všude kolem nás a jsou nedílnou součástí každodennosti. Využívají jich jak už děti, tak i rodiče. Média ovlivňují mnohé. Podílí se na přenosu informací, socializaci, výchově a pomáhají lidem si udělat obraz reality. Je proto důležité je umět zdravě s rozumem využívat, tak aby neškodila. Je tedy na místě nutnost mediální výchovy již v rodině. V publikaci *Mediální výchova v rodině* jsou vymezeny výchovné styly dle modelu MacCobyho a Martina. Podle modelu jsou výchovné styly buďto autoritativní, autoritářské, shovívavé a zanedbávající (Sloboda, 2013).

Sloboda (2013) zmiňuje také mediálně výchovné přístupy z klasifikace, kterou představili Bybee, Robinson a Trow. Tato klasifikace je orientovaná na vědomou výchovu a její metody. Tato klasifikace vytyčila 3 metody, a to restriktivní, evaluující a necílené.

Sloboda také uvádí výzkum od Van der Voorta a Vooijse, kde bylo zjištěno, že výchovné styly rodičů mají vzájemný vztah s postoji rodičů k médiím. Ti zkoumali právě přístupy dle výše uvedené klasifikace.

Přístupy si nyní blíže specifikujeme. Při prvním z nich si rodiče vybírají a kontrolují obsah, který děti sledují a případně omezují. Mohou zablokovat jak vybraný či nevhodný obsah, tak mohou regulovat a vymezit čas strávený na sociálních sítích či jiných médiích. Z výzkumu vyplývá, že matky jsou více restriktivní než otcové. Jako nejčastější využívanou restrikcí je čas, tedy omezování času tráveného s médii. Evaluující přístup je zlatou střední cestou, když rodiče sledují a zajímají se o to, co jejich dítě sleduje a co ho baví. Rodiče tak mají šanci se s dítětem o daných tématech bavit, sdělovat své myšlenky. Z výzkumu vyplývá, že děti získávají velkou míru znalostí týkajících se médií, což je značně pozitivní vliv. Poslední přístup je označován za necílený, a je to právě z důvodu, že médium spolu s dítětem sledují, „konzumují“, a také rodič zde má možnost věci komentovat. Tento přístup využívají rodiče, kteří nepokládají vliv médií za ohrožující (vliv na chování).

V případech, kdy rodiče s dětmi nekomunikují o sociálních sítích, o tom, co tam vidí, čtou, přidávají, tak se může stát, že děti jednoduše přijmou informace, názory a myšlenky sdílených obsahů. Děti tak ztrácí sebereflexi nebo nerozmýšlejí nad tím, co přijímají a s čím se pomalu začínají ztotožňovat (Kopecký, 2013, str. 102). Rodič by tedy měl působit jako regulátor, a tak řídit výchovu vhodným směrem (Kopecký, 2013, str. 97–98).

1.2.2 Sociální síť a rodina

Jak bylo zmíněno výše, sociální síť se staly již nedílnou součástí moderních rodin. Sociální síť přináší možnost neustále komunikace s rodinnými příslušníky a sdílení aktuálních věcí a příspěvků s nimi. Rodiče využívají sociální síť k pozorování svých dětí a zajištění jejich bezpečnosti. Zvládají přes ně zjistit např. polohu telefonu, a tak vědět, kde se jejich dítě právě nachází. Nebo spolu mohou volat a psát si zprávy k zjištění aktuálních informací o tom kde jsou, s kým jsou, co dělají a v případech nějaké nouze či trablí ihned komunikovat s rodičem. Z negativního hlediska je možné, že kvůli sociálním sítím přestávají lidé spolu pořádně komunikovat v offline světě a vytrácí se tak schopnosti komunikovat v této formě. Může se také stát, že starší rodinní příslušníci (dnešní senioři) nemusejí sociální síť a celkově moderní technologie ovládat. Senioři se mohou proti své vůli distancovat z komunikace s mladší generací (především vnoučaty). Je také běžné, že rodiče ztrácí část svého místa v socializaci. Více ji začíná přebírat vrstevnická skupina, a to především komunikaci dětí s jinými dětmi

právě přes sociální sítě. Sociální sítě a s nimi spojená komunikace má tedy dvě strany (Sloboda, 2013, str. 21–23).

Sloboda (2013, str. 24) také uvádí, že média mohou mít funkci biologicko-reprodukční, a to z toho důvodů, že média publikují obrazy rodin, které přebíráme za normalitu. Je důležité také zmínit, že např. streamovací služba Netflix a jeho tvůrci v současné době podporují nejen klasické obrazy rodin a vztahů, ale také všelijaké další různé podoby, takže lidé mohou začít považovat za normalitu již zcela jiné obrazy o rodinách a vztazích než doposud. Což souvisí z výše zmíněnou informací, že pojem rodina se stále postupně mění a mohou k tomu přispět právě média a jejich obsahy.

1.3 Děti v období mladšího školního věku

V prvé řadě je podstatné definovat pojem dítě. Úmluva o právech dítěte a související dokumenty (2016, str. 3) definuje dítě jako „*každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.*“

Nyní popíšeme vývoj a růst dětí v období mladšího školního věku. Můžeme se setkat také s označením období jako střízlivý realismus. Dítě je ve věku mezi 6 až 11 lety (Pugnerová a kol., 2019, str. 47). Je ve fázi, kdy se rychle vyvíjí. Rozvíjí se především rozum, paměť, chápání věcí a celkově světa, vnímání času a prostoru. Dítě si díky škole osvojuje různé směry chápání věcí, ale především je nutné zmínit, že se dítě učí psát a posouvá řeč na vyšší úroveň. Dítěti se rozvíjí slovní zásoba a průměrně v tomto období zná až 5000 tisíc slov. Myšlení se stává efektivnějším, mnohem rychlejším a složitějším. Zvládne již složitější myšlenkové operace, díky jednoduché logice. Dokáže lépe utřídovat věci do skupin. Jedinec nejen ve škole přijímá nové hodnoty, smysl spolupráce, přátelství a solidarity (Říčan, 2021, srov. str. 143–147). Děti rozšiřují svojí slovní zásobu zkušenostmi z komunikace s rodinou, s kamarády, se spolužáky nebo taktéž z médií. Taktéž začínají hlouběji chápat význam daných slov (Vágnerová a Lisá, 2021, 308–309).

Je to období plné změn. Největší změnou je nástup do první třídy. Dítě musí vystřídat hry za školní povinnosti. Musí se naučit přizpůsobovat se novým situacím i lidem. Toto období je vhodné právě pro získání nových znalostí, vědomostí a dovedností. Je považováno za období učení a harmonického vývoje. Dítě si uvědomuje sílu odměn. Je stále soutěživé. Přesto si osvojí smysl pro disciplínu a spolupráci. Ze začátku období jedinci přijímají autoritu dospělých a učitelů, ale jejich autorita začíná slábnout. Ve třídě se postupně začínají utvářet vztahy přátelství a postavení všech žáků v kolektivu. Např. u chlapců může určovat postavení ve třídě

jejich tělesná vyspělost a síla. Místo v třídním společenství ovlivní do budoucna i povahu jedince. Dále se klade „vyšší nárok na kázeň, schopnost odložit uspokojení okamžitých potřeb, úsilí o výkon i ve chvíli, kdy by dítě raději dělalo něco úplně jiného.“ (Říčan, 2021, str.143).

Co se týče tělesného vývoje, děti rychle rostou. Velikostně roste dále i mozek, roste výkonnost těla, chlapci rychleji přibývají na hmotnosti. Zatímco u dívek se objevují počáteční prvky pohlavního dospívání v období mezi 10 až 11 rokem (Pugnerová a kol., 2019, str.47). Dále se rozvíjí se hrubá motorika, zvyšuje se síla a pohyb se zdokonaluje. Pouze drobné svaly ještě nejsou zcela na nejvyšší úrovni. Děti jsou velmi obratné. Dále mléčný chrup střídá ten trvalý. V obličeji se tvoří jedinečné rysy jedince. Dochází i k rozvoji vnímání barev. Dítě v této fázi vývoje dokáže rychle vytvořit novou energii, ale také s ní neumí ještě tak dobře zacházet a dokáže ji rychle ztratit (Říčan, 2021, str. 143–147). Psychoanalýza označuje toto období za latentní, protože pohlavní pudy jsou utlumeny. Děti se v této fázi psychického vývoje identifikují s rodičem, který má stejné pohlaví jako dítě samo (př. chlapec s otcem) (Pugnerová a kol., 2019, str. 48), tudíž dochází k upevnění sexuálních rolí (Langmeier a Krejčířová, 2006, str. 138).

1.4 Děti v období staršího školního věku

V empirické části práce se budeme taktéž zabývat prevencí online rizik u dětí ve věku mezi 11 až 15 lety. Období staršího školního věku se také označuje za období pubescence, dospívání, časnou adolescenci. V tomto období pokračuje fyzický, psychický a rozumový vývoj dítěte. Období pubescence je plné životních změn. Jedná se o přechodné období, které je mezi dětstvím a dospělostí (Pugnerová a kol., 2019, str. 71).

Mění a rozvíjí se sebepojetí, sebeláska, sebevědomí a sebeprosazování jedince. Postupně dochází ke zvyšování sebekontroly. Hledá a objevuje svoji individualitu, která je pro jedince velmi důležitá. Mění se pohled na okolní svět. Objevují se a rychle se střídají emoce, nálady, city, kladné i záporné pocity. K těm kladným můžeme zařadit první zamilování a lásku. Toto období může být pro jedince značně náročným, a proto se může objevovat zmatenost, pocity tíhy, nejistoty, zklamání, podrážděnost, horší soustředění, nespokojenost, sebekritika, ale i kritizování ostatních. Dále se může objevovat neklid, pesimismus, apatie, která s tímto obdobím zmizí. Tohle všechno je typické pro období pubescence. Dále je typická snadná únava a zhoršení spánku (Říčan, 2021, str. 167–189). Zhoršení spánku může souviset právě s nadměrným užíváním mobilních zařízení či celkově všech okolních obrazovek, které zabraňují tvorbě melatoninu.

V pubescenci dochází k dalšímu rozvoji poznávacích procesů, rozumu, paměti, pozornosti, tvořivosti, fantazie (Pugnerová a kol., 2019, str. 72). Prohlubuje se mravní uvažování, objevuje se vědecké myšlení a dítě již dokáže řešit těžší logické operace. Zde se začíná objevovat samostatné myšlení o myšlení, jedinec dále často zvažuje situace „co by kdyby“. Dospívající dokáže porovnávat různé situace a jednání ostatních. Dalo by se říct, že to je období plné brainstormingu a utváření nových hodnot. Začínají se více projevovat rozdíly mezi jedinci, a to jak po citové i psychosociální stránce osobnosti. Dalším náročným úkolem této etapy je výběr střední školy, který ovlivní další vývojové období (Říčan, 2021, str. 167–189).

Další důležitou částí dospívání je i trávení volného času. Trávení tohoto času ovlivňuje další vývoj osobnosti. Oblíbené jsou nyní sociální sítě a celkově online prostředí. Mimo to jsou stále oblíbené sportovní aktivity jako je tanec, fotbal, bojové sporty, umělecké aktivity (hudba) či deskové hry. Říčan hovoří o problematice digitálního světa, která se stala fenoménem 21. století. Děti, ale také dospělí, tráví spoustu času ve virtuálním světě a zásadně to ovlivňuje trávení volného času, ale i různé školní či pracovní činnosti. Tento fenomén taktéž ovlivňuje problematiku sebepřijetí a vlastní hodnoty. Na internetu jsou představované určité objekty zájmu, a to zejména ty, na které uživatel nejčastěji vyhledává. Tudíž jsou často doporučovány dané typy obsahů. Někteří jedinci mohou propadnout daným trendům se kterými se právě v online prostoru dostávají do kontaktu. Tyto obsahy mohou mít jak negativní, tak i pozitivní dopady na jedince. O problematice sociálních sítí a celkově online prostoru budeme pokračovat ve třetí kapitole s názvem Online prostor a rizika. Pubescenti mají v tomto vývojovém období tendenci k porovnávání se s ostatními, a to jak ve vzhledu, sportovních či jiných výkonech i vizuálů účtů a počtu sledujících na sociálních sítích. Jedinci se snaží být, co nejúspěšnější nebo nebýt na konci žebříčku. Mezi dalšími důležitými prvky v období dospívání patří vzdor, touha po osamostatnění, hodnota kamarádství, vrstevnické party (pocit porozumění) a potřeba najít pravého přítele. Pro pubescenty je velmi důležitá hodnota svobody. Jedinec již dokáže rozlišovat formální a neformální autoritu (Říčan, 2021, str. 167–189).

Významný je především tělesný vývoj (dospívání) a rozvoj sexuality. Těla obou pohlaví se mění do téměř finálních linií. Zde se objevuje výraznější růst do výšky než v předešlém vývojovém období, a to zejména u chlapců. U dívek k tomu dochází již na začátku pubescence. V tomto období se pubescenti setkávají s platonickou i první láskou. Mění se vztahy mezi dítětem a rodiči (či jinou starší autoritou), ale také mezi vrstevníky. Všechny tyto změny jsou zcela individuální (Říčan, 2021, str. 167–189). S biologickými změnami přicházejí

i změny psychické a sociální, které jsou souběžné. Pubescent hledá se místo ve společnosti a mezi vrstevníky (Langmeier a Krejčířová, 2006, str. 142).

2 Prevence

Druhá kapitola se věnuje pojmu prevence, jelikož práce se zabývá přístupem rodičů k předcházení online rizik, která potencionálně mohou ohrožovat děti. V kapitole uvedeme definici pojmu prevence, její rozdělení na primární, sekundární a terciální. Dále vysvětlíme rozdíl mezi nespécifickou a specifickou prevencí. Následně se kapitola věnuje ochraně před online riziky, a to jak ze strany rodičů, tak školy a dalších organizací.

2.1 Typy prevence

Tato podkapitola přiblíží, na jaké různé typy se rozděluje prevence rizikového chování (sociálně patologických jevů).

2.1.1 Primární prevence

Jako první si uvedeme definici Marádové: „*Primární prevencí rozumíme veškeré konkrétní aktivity realizované s cílem předejít problémům a následkům spojeným se zneužíváním návykových látek i s ostatními sociálně patologickými jevy, případně minimalizovat jejich dopad a zamezit jejich řešení.*“ (Marádová, 2006, str. 22).

Primární prevence má za cíl především chránit před vznikem různých patologických jevů. Tato prevence má být dlouhodobá. Zahrnuje nepřetržitou práci s danou cílovou skupinou. Tento druh prevence se dělí na specifickou a nespécifickou. Dále se může dělit dle úrovně, a to na prevenci všeobecnou, selektivní, indikovanou. Tento druh prevence je důležité nepodceňovat, i přesto, že výsledky nejsou viditelné ihned, ale jsou využity častokrát až v budoucnosti. Aby byly preventivní aktivity efektivnější, je vhodné je provádět pomocí vícero metod. Např. kombinovat řešení modelových situací a diskuze na určené téma. Jsou vytvořeny a dále se tvoří další nové aktivity, hry či celé preventivní programy. V rámci aktivit s menším počtem účastníků mají být především aktivním činitelem sami účastníci, v našem případě děti (Kopecký, 2015, str.113).

Nyní je na místě vysvětlení pojmů indikovaná, selektivní a všeobecná prevence. **Selektivní** prevencí se rozumí část primární prevence, která se zaměřuje na konkrétní skupiny lidí, které jsou rizikové svým chováním nebo výskytem ve znevýhodněném prostředí. Může se jednat např. o dětské skupiny hrající si nejčastěji na ulici. **Indikovaná** prevence se zabývá snižováním rizikových jevů a chování. Cílí intenzivněji na jedince (skupiny) s prvky rizikového chování či již s poruchami chování (Janiš a kol., 2017, str. 68–69). V tomto typu prevence je vhodná také individuální práce s jedincem (Kopecký, 2015, str. 113). **Všeobecná**

prevence se zaměřuje na ovlivňování chování, postojů a hodnot. Tato prevence se snaží u jedinců budovat zdravý životní styl, posilovat komunikaci a dbát na dodržování společenských pravidel. Tato prevence cílí na běžnou populaci, a to bez jakéhokoliv rozdělení na specifické rizikové skupiny. Skupiny se mohou dělit na malé, velké a dle věkových kategorií (Bělík, str. 23). Stejně hovoří o všeobecné prevenci ve své publikaci také Kopecký (2015, str. 113).

Další je typické rozdělení na nespecifickou a specifickou primární prevenci. **Nespecifická** prevence se soustřeďuje na nepřímé souvislosti se sociálně-patologickými jevy. Nezaměřuje se pouze na jeden problém, ale dívá se na prevenci celistvým pohledem. Tento typ prevence využívá např. volného času. Snaží se děti motivovat skrze kvalitně využitý volný čas, a to například pomocí sportovních kroužků či sportu obecně, dále skrze různorodé zájmové kroužky. **Specifická** prevence se cíleně zaměřuje na daný problematkový či rizikový jev a snaží se cílit na specifické cílové skupiny. Součástí specifické prevence jsou již výše zmíněné typy prevence, a to indikovaná, selektivní a všeobecná (Janiš a kol., 2017, str. 68–69). Když se zaměříme na prostředí dítěte, jsou na místě školská poradenská pracoviště (metodik prevence, výchovný poradce, školní psycholog, speciální pedagog a sociální pedagog) a zařízení zaměřená na volný čas, např. domy dětí a mládeže, různorodé zájmové organizace nebo také základní umělecké školy. Také se zde řadí nízkoprahové zařízení pro děti a mládež.

Primární prevence ve škole má své zásady. Dle Čecha (2011, str. 5) jsou následující:

- „včasná a dlouhodobá;
- ucelená a systematická;
- koordinovaná;
- odborná a fundovaná;
- nenásilná a nenucená“.

2.1.2 Sekundární prevence

Prevence sekundární řeší situace již s osobami, které mají zvýšené riziko, že se budou účastnit některého ze sociálně patologických jevů. Také mohou být přiblíženi k situacím, kdy by se mohli stát oběťmi či pachateli trestné činnosti. Sekundární prevence pracuje často s drogově závislými a alkoholiky, avšak zařízení jako K-centra a A-centra můžeme zařadit taktéž do terciální prevence. V České republice se v praxi můžeme setkat se zařízeními sekundární prevence. Mezi další zařízení můžeme zařadit terénní programy, střediska sekundární prevence, střediska výchovné péče, různé druhy poraden (dluhové poradny,

poradny pro ženy a dívky, poradny pro oběti domácího násilí, poradny pro oběti trestných činů a další). Osoby také mohou využít např. sociálních služeb, jako jsou krizová centra, telefonická krizová pomoc, sociální rehabilitace, intervenční centra, domy na půli cesty, nízkoprahová zařízení. Jedinci si mohou vybrat, zda chtějí navštěvovat sociální služby ambulantně, pobytovou nebo terénní formou. Zařadit sem můžeme také diagnostické ústavy (Bělík, str. 24).

2.1.3 Terciární prevence

Prevence terciární se zaměřuje na osoby, které je potřeba resocializovat a eliminovat rizika, která vznikla v důsledku životního stylu a přítomné sociální deviace. Jejím úkolem je také zabránit recidivě, zlepšit podmínky a předejít zhoršení životní situace, a nesmíme zapomenout na ochranu společnosti. V rámci resocializace se soustředí např. k nalezení vhodného zaměstnání a bydlení daného jedince. Důležitým prvkem je také poradenství. Mezi poskytované služby řadíme mediační a probační služby, ale také např. K-centra, která využívají přístupu Harm reduction, který se soustředí na minimalizování rizik, a to jak pro danou osobu, tak i pro celou společnost (Bělík, str. 24).

2.2 Prevence online rizik

S dnešními možnostmi využívat online prostor téměř neomezeně se pojí spousta rizik, problémů a nebezpečí, které toto prostředí skrývá. Z tohoto důvodu je důležitá i prevence těchto jevů, které si přiblížíme v třetí kapitole. Na prevenci se podíváme v této práci zejména z pohledu primárního. V této kapitole se zmiňují činnosti a doporučení v rámci prevence, a to ze strany samotných dětí, rodičů, ale i pedagogických pracovníků školy.

Ševčíková (2014, str.49) považuje za nejdůležitější formu prevence nadměrného trávení času online (či přímo netolismus) „*podporu behaviorálních změn u dětí*“. Jedná se o formu pomoci, při které rodič nebo i pedagog pomáhají dítěti s plánováním volného času. Vhodnou formou trávení volného času mohou být mimoškolní aktivity, kroužky i sportovní aktivity (Ševčíková, 2014, str. 49). Za další vhodný nástroj prevence považuje znalost rizik. Děti by s nimi měly být seznámeny, taktéž znát jejich projevy a následky. Rodiče by neměli počítat pouze s prevencí, kterou poskytuje škola, ale měli by se sami snažit a zainteresovat do prevence online rizik. Je to zejména z důvodu, že děti tráví nejvíce času online právě doma. Školy se sice snaží předávat dětem znalosti, informace a zkušenosti s riziky, a tak tvořit zdravé návyky a rozvíjet jejich digitální gramotnost. Ale pouhé preventivní působení škol nestačí. Rodiče by měli být schopni určovat pravidla a kontrolovat jejich dodržování. Také je vhodné,

aby nastavovali např., časové limity (zejména u mladších dětí), které mohou trávit v online prostoru (Ševčíková, 2014, str. 48–49).

2.2.1 Prevence ze strany dětí

Tománek ve svém příspěvku zdůrazňuje kompetence dětí. Ty by si měly dávat pozor s kým si co píšou, co sdílejí, kdo může vidět jejich sdílené příspěvky (zda jen přátelé, či široká veřejnost). Je tudíž nutné si umět nastavit zabezpečení sociálních sítí. Dále by neměly zasílat a sdílet fotografie, videa a informace, které nechťejí, ať vidí někdo další či cizí. Také by se neměly nechat vyprovokovat k sdílení těchto věcí. V případech, kdy nějaká cizí osoba chce dostat nevhodné fotografie nebo videa nebo se osoba zdá být podezřelá, je lepší přestat s touto osobou komunikovat případně ji nahlásit správcům sociální sítě či ji rovnou blokovat ať dítě nemůže kontaktovat. Dalším doporučením může být, že nemusí zbytečně komunikovat s někým, koho děti osobně neznají, zvláště v situacích, kdy se osoba snaží být velmi kamarádská a snaží se získat o dítěti osobní, citlivé či soukromé informace. Dítě by mělo umět blokovat či nahlašovat zprávy, účty, nevhodné obsahy, také by to mělo zvládat správně si nastavovat hesla. Správné bezpečné heslo by mělo obsahovat velké písmeno, malé písmeno, číslici, speciální znak, například hvězdičku (*), plus (+) a další možné znaky (Tománek in Kopecký, 2013, str. 95-96).

2.2.2 Dovednosti dětí

Důležitou součástí prevence online rizik je i připravenost dětí a jejich získané dovednosti. Děti by měly být seznámeny s jevy, riziky a nebezpečími, které online prostor skrývá. Portál E-bezpečí definuje 10 dovedností, které by si měly osvojit:

1. *„Nastavit veřejný či soukromý profil na sociální síti.*
2. *Nastavit silné heslo a umět jej změnit.*
3. *Nastavit dvoufázové ověření přihlášení k účtu.*
4. *Označit a blokovat závadný obsah a toxické uživatele.*
5. *Vyhledávat běžné informace a ověřovat si je.*
6. *Reverzně vyhledávat fotografie.*
7. *Pořídít screen obrazovky.*
8. *Zjistit informaci o konkrétní IP adrese či doméně.*
9. *Používat antivirový program.*
10. *Vyhledávat pomoc v případě krize.“*

(E-bezpečí, 2022, <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rodicum-ucitelum-zakum/2995-10-beznych-dovednosti-ktere-by-meli-zvladnout-zaci-aby-zajistili-sve-vlastni-bezpeci-v-online-prostredi>).

2.2.3 Volný čas

Vhodnou prevencí online rizik je smysluplné trávení volného času. Když mají děti dobře nastavené aktivity ve svém volnu, tak se minimalizuje příležitost k možnému výskytu a prohlubování sociálně patologických jevů. Ve volném čase se jedinci mohou rozvíjet, a to po různých stránkách. Můžou si zlepšovat např. fyzickou kondici, v případech, kdy navštěvují sportovní kroužky (fotbal, atletika atd.). Nebo mohou rozvíjet svoji kreativitu, logiku, čtenářskou gramotnost a získávat další znalosti a dovednosti. V tomto čase mohou jedinci i odpočívat, relaxovat a nabírat nové síly a energii. Některé děti nenavštěvují žádné volnočasové kroužky a nemají žádné aktivity. Kvůli tomu mohou trávit čas tak, že je negativně ovlivní, např. stýká se závadovou partou (např. experimentují s drogami, nebo jsou členy subkultury jako je skinheads apod.) nebo zkrátka tráví až moc času v online prostoru (hraní her, pasivní sledování obsahu na sociálních sítích či jiných platformách).

V publikacích se můžeme setkat s definicemi volného času. Hofbauer (2004, str. 13) definuje volný čas jako „čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.“

2.3 Prevence ze strany rodičů

Rodiče přirozeně preventivně působí na své děti. V tomto století je již nutné dbát i na předcházení jevů a rizik, které v sobě nese online prostor, který se stal součástí každodennosti. Prevence online rizik by rozhodně neměla začínat až ve škole. Důležitou úlohu v této oblasti sehrávají právě rodiče.

Mezi nejčastěji volené preventivní aktivity směrem od rodičů k dětem patří rozhovor s dětmi, rodičovská kontrola na zařízení či aplikaci, zhlédnutí filmu s danou tematikou (např. dokumentární film V síti, kde se věnují online predátorům a sextingu). Dále rodiče využívají takzvané výměny rolí, kdy rodiče s dítětem sehrají např. scénku, při které hrají role a řeší, jak danou situaci správně vyřešit. Mohlo by se jednat např. o příběh, ve kterém se virtuální kamarád snaží vymámit fotky od oběti. K dalším preventivním aktivitám patří také hledání informací, videí, účtů na sociálních sítích (které se věnují online problematice) na internetu či navštívení přednášek zaměřených na danou tematiku. Rodiče také jako preventivní opatření berou sledování a omezování času na počítači či telefonu (Kopecký, 2019).

2.3.1 Obecné doporučení pro rodiče

Dle zahraničního článku Social media, online gaming and keeping children safe online zaměřeného na online prevenci zde zdůrazníme důležité body, které je vhodné dodržovat, aby děti v tomto prostoru byly v bezpečí (Nidirect.gov.uk).

- Rodiče by se měli zajímat a bavit se o tématech, které jejich děti baví, co sledující na internetu a sociálních sítích, co hrají za hry, s kým komunikují na internetu.
- Co se týče hraní her, předtím než se rodiče rozhodnout koupit dítěti hru, bylo by vhodné prostudovat si pro koho je hra vhodná, její krátký obsah či si přečíst recenze na danou hru. Popřípadě si zkusit sami zahrát hru, abyste jste se přesvědčili, zda je opravdu vhodná. Nebo stačí jen pozorovat dítě při hraní.
- Důležité je dětem vysvětlit, že vše, co zveřejní na internetu je dohledatelné. Proto je důležité, aby si chránily své soukromí. Dalším doporučením tedy může být, aby děti používaly např., přezdívky. Nezasílaly nikde své osobní údaje. Osobními údaji myslíme datum narození, místo bydliště, telefonní číslo, mailové adresy. Dále také není vhodné uvádět např. na Facebooku školu, kterou navštěvují.
- Komunikace s dítětem je stěžejním bodem prevence. Sdílení informací i názorů musí být oboustranné. Je důležité dát dětem vědět, že se nemusí bát svěřit se rodičům s případnými problémy a starostmi.
- Pokud si dítě najde kamaráda v online prostoru a chtěl by se s ním setkat osobně, tak ho vždy doprovodte a přesvědčte se, že nejde o nebezpečnou osobu.
- Pokud již k vážným rizikovým jevům dojde, je nutné je nahlásit administrátorům her, či daných sociálních sítí.

2.3.2 Rodičovská kontrola

Dalším vhodným doporučením je nastavení rodičovské kontroly na sociálních sítích nebo přímo na zařízeních, které dítě používá (např. telefon). Rodiče tak mohou mít kontrolu nad tím, co dítě vidí na sociálních sítích, kdo ho může sledovat či kontaktovat. Dále mohou zablokovat nevhodný obsah, který není určen dětem. Dají se také blokovat např. hry, které obsahují prvky násilí. Návody k nastavení rodičovské kontroly se dají najít na internetu, v uživatelských příručkách, nebo přímo v nastavení telefonu. Snad nejčastěji používanou funkcí je nastavování kontroly času, tedy času, který mohou děti denně strávit na dané mobilní aplikaci. Čím lépe rodiče nastaví rodičovskou kontrolu tím vyšší bude prevence nechtěných rizik (www.nidirect.gov.uk).

V Českém prostředí se využívají dvě služby, které poskytují rodičovskou kontrolu, a to od Googlu aplikace Family Link a od Microsoftu Family Safety. V těchto aplikacích, rodiče mohou sledovat, jak děti telefon používají, v jaký čas a jak dlouho, kde se telefon právě nachází a v poslední řadě mohou nastavit, jaké aplikace mohou či nemohou jejich děti stahovat a instalovat. Rodičům dětí pak zajistí kontrolu nad tím, kdy a jak děti telefon používají, kudy se pohybují, co mohou a nemohou do svých telefonů instalovat apod. (E-bezpečí, 2022).

Dále je možné nastavování rodičovské kontroly na chytrých telefonech, tabletech, počítačích, chytrých televizích, YouTube, YouTube Kids, streamovacích službách Disney+, Netflix, SkyGo, v herních konzolích a aplikacích, sociálních sítích. Dle již zjištěných dat 90 % rodičů, kteří využívají funkci rodičovské kontroly, si myslí, že je důležitá a užitečná. Děti ve věku 11 až 16 let podporují kontroly v zastoupení 65 % procent a 15 % si nepřeje, aby rodičové mohli využívat těchto funkcí (Internermatters.org).

Google Family Link

Google Family Link je služba rodičovské kontroly, která je poskytovaná zdarma. Tato služba má poskytnout bezpečí a ochranu dětí. Aby rodiče mohli využívat tuto službu, musí mít staženou aplikaci Family Link, ve které si nastaví chtěné parametry. Aplikace je vhodná pro zařízení s Androidy nebo iOS. Nastavení aplikace zabere málo času, trvá to pouze okolo 15 minut. Zařízení pod správou Family Link může používat od kteréhokoliv věku, záleží na rodičích, kdy dětem pořídí první mobilní zařízení. Obecnou horní hranicí pro užívání této aplikace je 13 let, ale v České republice 15 let, a to díky místní legislativě. Od tohoto věku si dítě může samo vybrat, zda chce tuto aplikaci stále využívat či ne (Google Family Link).

Microsoft Family Safety

Další službou je Microsoft Family Safety, která je zdarma dostupná a je vhodná taktéž pro zařízení s Androidem, Windows a Xbox. Poskytuje stejné funkce jako Family Link. Microsoft uvádí, že již 52 % rodičů využívá rodičovské kontroly na zařízeních jejich dětí (Microsoft, 2021).

2.3.3 Komunikace s dětmi a jejich informovanost

Jako hlavní část prevence můžeme předpokládat nejjednodušší bod a tím je komunikace rodiče s dětmi. Je důležité, aby rodiče dokázali dětem předat informace spojené s užíváním sociálních sítí a celkovým vystupováním na internetu. Měly by být seznámené s tím, že nemají poskytovat své osobní údaje, mají chránit své soukromí před cizími lidmi. Vysvětlit jim, že

nemají sdílet fotografie a videa, na kterých jsou například jejich kamarádi bez jejich dovození. Zkusit děti seznámit s pojmy autorské práva a GDPR (Kopecký, 2020, s. 23-30).

Dále by děti měly vědět, že s online kamarády, které osobně neznají, se nemají setkávat samy. Kromě toho, je potřebné děti seznámit s tím, co je vhodné a co není vhodné sdílet v online prostoru, např. fotky s odhaleným tělem, fotky svých platebních karet a dalších fotek, které nechce, aby viděli cizí lidé. Nemusí se jednat jen o fotky, ale i videa a jiné druhy obsahu. Prvkem prevence je seznámení dětí s online riziky a nebezpečími, která se v online prostoru objevují. Seznámíme je s tím jak daný jev (např. kyberšikana) vypadá, jak se před ním chránit a jak reagovat v případě, že se daný jev objeví. V případech, kdy dojde k něčemu problémovému, tak ať děti vědí, jak danou věc nahlásit, nebo ať ví, že se mohou kdykoliv obrátit na rodiče (Nidirect.gov.uk).

I další zdroj doporučuje stejné tipy na zajištění bezpečnosti online a to:

- „rozebrat s dítětem konkrétní rizikové fenomény“
- „vysvětlit, jak cenné jsou osobní údaje, které o sobě v online prostředí dítě prozrazuje“
- „intimní fotografie a videa na internet nepatří“
- „podpořit v pozitivním používání IT nástrojů!“ (Kopecký, 2020, s. 23–30).

Portál E-bezpečí také zdůrazňuje, že radikální zákazy užívání připojení k internetu mohou napáchat více škody, než si rodiče dokáží představit. Pokud dítěti zakážeme internet, tak si ho stejně dokáže najít jinak. Připojit se do online prostoru může přes kamarády, veřejné wifi či předplacenou sim-kartu. A dalším nežádaným důsledkem je, že mezi rodičem a dítětem přestane fungovat komunikace nad tímto tématem (Kopecký, 2020, s. 23–30).

2.3.4 Patřičné podmínky při trávení času v online prostoru

Dalším bodem prevence mohou být následující podmínky, které dítě při používání sociálních sítí a dalšího online prostoru má.

- Počítač připojený k internetu by měl být na takovém místě, aby učitelé viděli, co dítě na internetu provádí, a tak ho mít blízko a pod kontrolou.
- Dítě by mělo dodržovat i přestávky. Po třiceti minutách je vhodné si udělat přestávku, a to především ze zdravotních, ale i bezpečnostních důvodů. Dítě by mělo vykonat v pauze jak sebeobslužné aktivity, ale i se například protáhnout, projít.
- Nepoužívat hanlivá, sprostá, urážlivá, výhružná slova nebo komentáře.

- Nestahovat soubory z neověřených internetových stránek (Nidirect.gov.uk).

2.4 Prevence ze strany školy

Prevenci rizikové komunikace v online prostoru by se správně měla věnovat i škola. Tuto prevenci může poskytovat jak v rámci informatiky, dále také ve výchově ke zdraví. Výchovně vzdělávací proces se podílí na prevenci sociálně patologických jevů, a to i v rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. V rámci výchovy ke zdraví se může jednat i o sexuální výchovu, jelikož například rizikový jev sexting úzce souvisí s tématy sexuální výchovy. Ve škole je důležité podávat multidisciplinárně problematiku rizikové komunikace, tedy jevu jako je kyberšikana, sexting, kybergrooming a další jevy (Kopecký, 2013, str. 5). „*Ideální prevencí proti kyberšikaně je seznamovat děti i od brzkého věku s pravidly bezpečí při pohybu ve virtuálním světě*“ (Martínek, 2015, str.178).

Škola může preventivně působit zejména zvyšováním informační a digitální gramotnosti, a to online schopnosti, IT schopnosti. Je také důležité rozvíjet sociální gramotnost u žáků a studentů. Dalším důležitým bodem je postoj škol. Škola musí mít přesně definované rizikové jevy. Musí mít vytvořený postup, jak se zachovat v situaci, když se daný jev objeví a v těžších případech mít seznam kontaktů, na které je možno se obrátit v případech nouze. Dále by měla škola mít nastavené tresty v případech, že žáci poruší školní řád či nastane situace, kdy se vyskytne rizikový jev. Škola zpracovává pro tyto případy Minimální preventivní program. Možným vhodným preventivním řešením, by bylo i omezení používání telefonů o přestávkách. Přeci jen o přestávkách vzniká spousta fotografií či videí, které může některý ze spolužáků sdílet na internetu a tato zprvu nevinná zábava může přerůst v kyberšikanu (Tománek in Kopecký, 2013, str. 95–96).

Výuka zaměřená na online bezpečnost by mohla využívat metod aktivizujících. Vhodné jsou metody jako řízené diskuse, rozhovory, hraní rolí, modelové situace. Dále se dají využít metody kooperativní a skupinové. Při využití těchto metod nepředáváme žákům pouze nové informace, ale zároveň se u žáků či studentů rozvíjí sociální stránka osobnosti a zlepšuje se komunikace. Tedy metody se jeví jako velmi efektivní (Šimandl a Dobiáš in Kopecký, 2013, str. 153-154).

Dále o prevenci hovoří Tománek, ten ji zdůrazňuje i ze strany nevládních organizací a institucí jako jsou pedagogicko-psychologické poradny, dětská krizová centra, policie ČR (v případě autora se jedná o Policii Slovenské republiky). Dále můžeme také spatřovat vyšší typ prevence nacházející se v psychiatrických léčebnách a diagnostických ústavech (Tománek

in Kopecký, 2013, str. 95–96). Mezi preventivní aktivity patří přednášky, workshopy, ale také osvětové kampaně. Prevenci realizuje i Policie ČR či městská policie. Policie může pořádat workshopy či přednášky pro děti na školách nadané téma. Témata jsou vybírána a zpracována s ohledem na věk žáků či studentů (Tománek in Kopecký, 2013, str. 36).

Učitelé i jiní pedagogové mohou najít návrhy aktivit, které rozvíjejí vhodné chování v online prostoru v publikaci *Bezpečné chování na internetu pro kluky a pro holky*, kterou v roce 2022 publikovali autoři Kopecký, Szotkowski, Kubala. Vytvořili souhrn aktivit, které se věnují tématům bezpečnosti, kyberšikany, sextingu, sociálním sítím, seznamování v online světě, online podvodů, autorským právům a s nimi spojeným pirátstvím, ale také rizikům nebezpečných výzev a online her (Kopecký, Szotkowski, Kubala, 2022, str. 3–4).

V případech, kdy ze strany učitele či jiného pedagogického pracovníka dojde k podezření, že se jedná o kyberšikanu anebo jiné online riziko, tak má škola dané povinnosti. Škola musí žákovi poskytnout pomoc. Dále musí mít vypracovaný minimální preventivní program a mít organizačně zabezpečené poradenské služby. V situacích, kdy se jedná o trestný čin, násilné fyzické i psychické ohrožování dítěte, ohrožení vývoje, mravů, zdraví, tak má škola oznamovací povinnost. Ta musí ihned tuto situaci nahlásit obecnímu úřadu s rozšířenou působností a OSPODu (Eckertová, Dočekal, 2013, str. 185–186).

V rámci prevence a řešení online rizik se můžeme opřít o základní školské dokumenty, a to metodické pokyny, např. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních. Ministerstvo školství také vydalo pro rodiče dokument s názvem *Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu*. Dále jsou vydány také metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování. S tématem práce jsou související metodická doporučení na téma kyberšikana a jiné formy kyberagrese, netolismus, rizikové sexuální chování (MŠMT ČR).

2.4.1 Školní poradenské pracoviště

Je to pracoviště, které škola musí mít povinně zřízené. O tomto pracovišti se pojednává v **zákonu č. 561/2004 Sb. Školský zákon** a bližší informace se nalézají ve vyhlášce č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních. Jedná se o jedno z podpůrných opatření. Pracoviště poskytuje poradenské služby a konzultace. Služby jsou dostupné pro žáky, jejich rodiče či jiného zákonného zástupce, učitele, vychovatele či jiné pedagogy. Mezi pracovníky pracoviště se řadí výchovný poradce, školní metodik prevence,

školní psycholog, speciální pedagog. Každý pracovník zodpovídá za své konkrétní činnosti. Za pracoviště odpovídá ředitel školy. Pracoviště aktivně spolupracuje s dalšími zařízeními jako jsou pedagogicko-psychologické poradny, speciálně-pedagogická centra, střediska výchovné péče pro děti a mládež. Dále zpracovávají tzv. Program zabezpečování pedagogicko-psychologického poradenství, které musí škola poskytovat (Zapletalová).

2.4.2 Minimální preventivní program

Tento program si vypracovává sama škola na jeden školní rok, a to jako samostatný dokument. Program má za úkol zpracovávat školní metodik prevence, ale přesto na něm spolupracují i další pedagogičtí pracovníci, a to především při jeho realizaci. Následně po vytvoření programu ho kontroluje Česká školní inspekce. Každá škola se zaměřuje na rizika, se kterými se potýká a bere v potaz i rizika okolí školy (dané lokality). Cílem programu je vést žáky ke zdravému životnímu stylu, rozvíjet sociální a komunikační dovednosti, ale také rozvíjet osobnost žáků. Program bývá vyhodnocován a jeho vyhodnocení se stává i součástí výroční zprávy dané školy. V programu je popsána škola, její specifika a charakteristiky. Dále jsou v něm stanoveny krátkodobé a dlouhodobé cíle, a k nim vytvořeny konkrétní aktivity. Do preventivního programu by měli být zapojeni i rodiče žáků. Měli by být informováni, spolupracovat se školou, a to jak pasivně, tak i aktivně (Čech, 2011, str. 5–6).

2.4.3 Aplikace Safer Schools NI

Jako vhodnou formu inspirace pro Českou republiku bych zde chtěla uvést příklad mobilní aplikace ze Severního Irsku. Na Safer Schools NI se nyní podíváme z pohledu prevence online rizik. Aplikace nabízí spoustu dalších funkcí týkající se školních záležitostí. Jedná se o aplikaci, kterou podporuje místní ministerstvo školství. Aplikace nabízí zajištění online bezpečnosti pro školy a školní komunity. Aplikaci využívají jak školní personál, tak i žáci a rodiče. Tato aplikace slouží k poskytování doporučení, rad, tipů a informací týkajících se bezpečnosti v online prostoru. Naučí žáky, jak si nastavovat soukromí a silná hesla na sociálních sítích, ale i na mobilní zařízení, tablety a počítače. Informuje také o duševní hygieně, online hrách, nevhodných až škodlivých příspěvcích, a také o tom, co je vhodné a co není vhodné sdílet na internetu. Poskytovatelé aplikace zde zveřejňují stále nové příspěvky týkající se nových informací a trendů z online prostoru. Na tvorbě se podílejí odborníci, kteří se zaměřují na online bezpečí. V aplikaci mohou uživatelé využít Online Safety Center. Toto online bezpečnostní centrum informuje o postupech nastavení soukromí na nejznámějších sociálních sítích, nastavení co nejvyšší bezpečnosti při jejich používání. Uživatele naučí, jak nahlašovat a blokovat příspěvky i účty. V horších případech žáci mohou využít online podpory,

na kterou se mohou obrátit v případě, když jsou jejich spolužáci nebo oni sami šikanováni nebo potřebují jinou pomoc (Safer Schools NI, 2023).

Dále poskytuje informace o nastavování rodičovské kontroly na sociálních sítích. Aplikace kromě bezpečnostních doporučení a dalších příspěvků, poskytuje další funkce, které školy využívají. Slouží také k nahlašování nepřítomnosti žáků, k tvorbě a použití digitálních testů, vyzkoušení interaktivních kvízů, k informování rodičů, žáků (ale i dalších pedagogických pracovníků školy) skrze zprávy a upozornění. Dále aplikace nabízí využití školního sdíleného kalendáře, upomínek na události. A v současné době se připravuje informační obsah, který se týká bezpečnosti při využívání umělé inteligence (Safer Schools NI,2023).

3 Online prostor a rizika

Děti online prostor využívají jak ke studiu, tak pro trávení volného času (zdroj zábavy) a komunikaci s přáteli. Práce se zaměřuje především na trávení času na sociálních sítích. Děti a mládež používají sociální sítě nejvíce k chatování s přáteli, sledování obsahu (konzumaci), ale i hraní her. V rámci sociálních sítí, ale i mimo ně sledují filmy, seriály, videa. Mohou číst online knihy, články, blogy či jejich stahování. Trávení času v online prostoru přináší velkou řadu rizik (Ševčíková, 2014, str. 22).

V rámci této kapitoly je vhodné zmínit *Brofenbrennerův ekologický model*. Tento model vysvětluje, jak na jedince působí různé vlivy, tento model bere v potaz jak psychosociální vývoj jedinců, tak i již získané zkušenosti osoby s riziky (Brofenbrenner, 1994 in Ševčíková, 2014, str. 10). Tento model se využívá pro sociálně-psychologickou analýzu rizik. Mezi jednotlivé faktory, které jedince ovlivňují patří sociální prostředí, tedy mikroprostředí, ve kterém se jedinec nachází. V mikroprostředí se jedná o působení blízkého okolí, přátel, rodiny, školy, práce či volnočasové trávení času. Dalším faktorem jsou přímo individuality jedince, tedy jeho sociální a psychické charakteristiky. Faktorem je jak zmíněné mikroprostředí, tak také makroprostředí. Makroprostředí představuje infrastruktura, kultura, společenské instituce, názory, hodnoty, zvyky a tradice dané oblasti. S výše zmíněnými faktory (vlivy) je možné dále pracovat, tak aby se společnost, především děti, mohli chránit před rizikovými jevy nejen v online prostoru (Ševčíková, 2014, str. 10–11).

3.1 Sociální sítě

V této práci se zaměřujeme na rizika v online prostoru, která se především objevují na sociálních sítích. Proto je důležité definovat, co to jsou sociální sítě. „*Sociální síť (anglicky social network) je virtuální prostor, kde registrovaní členové spolu komunikují, sdílí informace, fotografie, videa a jsou jim umožněny doplňující funkce.*“ (Sítěvhrsti.cz, 2023). Další definici uvádí Kohout a Karchňák (2016, s. 40), sociální síť definují jako „*online službu, která na základě registrace umožní vytvořit profil uživatele, pod kterým lze tuto službu využívat zejména ke komunikaci, sdílení informací, fotografií, videa atd. s dalšími registrovanými uživateli.*“ (Kohout a Karchňák, 2016, s. 40). Podobnou definici uvádí také Kožíšek a Písecký (2016, str. 24), kteří ji označují za internetovou službu sloužící k výše zmíněným aktivitám. Sociální sítě mohou využívat jak jedinci, tak firmy.

Z právního hlediska dle Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů

a o volném pohybu těchto údajů (přesněji z článku č. 8) je za věkovou hranici pro užívání sociálních sítí a jiných informačních online služeb považován věk 16 let. Členské státy si mohou hranici snížit na 13 let v případech, že užívání osobních údajů odsouhlasí rodiče.

V našem výzkumném šetření se otázkou užívání současných sociálních sítí také zabýváme. Od roku 2014 uběhlo téměř 10 let, vývoj online světa je velice rychlý a nezastavitelný, proto vzniklo již spousta nových online platforem a spousta jich zanikla, například zanikla právě sociální síť Lidé.cz. Mezi nové online platformy můžeme zařadit např. TikTok, Spotify a další (E-bezpečí, 2014).

E-bezpečí (2014) publikuje výzkumná data, podle kterých v roce 2014 mělo účet na dané sociální síti či webových serverech:

- 80,95 % Facebook
- 50,29 % YouTube
- 27,68 % Lidé.cz
- 44,56 % Google+
- 26,50 % síť X.

V České republice mezi nejčastěji používané sociální sítě patří Facebook, Instagram, YouTube, TikTok, LinkedIn, síť X (Twitter). Dále mnoho lidí používá WhatsApp, Pinterest, Snapchat, Tumblr (Sítěvhrsti.cz, 2023).

Vliv sociálních sítí a celkově médií je obrovský. Mají již velký vliv na socializaci jedinců. Jsou součástí trávení volného času, ale i studia. Lidé je využívají k zábavě, zahánění nudy, komunikaci s přáteli (i cizími lidmi) a hledání informací. Sociální sítě jsou virtuálním prostorem. Na tomto prostoru se uživatelé podílí jak aktivně (tvorba příspěvků) či pasivně (jejich sledování). Bohužel funkce sítí (médií) není zcela volná, ale jejich hlavním účelem je výdělečnost (komerce). Lidé jsou v současné době i na sociálních sítích či jiných platformách zavaleni reklamami (Sloboda, 2013).

V rámci nejen sociálních sítích, ale i ostatních médií se můžeme setkat s mediálním násilím. Martínek uvádí, že *„Mediální násilí lze považovat za jednu z nejvážnějších příčin agresivního chování u dětí a mládeže, i když výsledky studií, které se zabývají tímto fenoménem, jsou nejednoznačné a mnohdy si i odporují. Je faktem, že média mají velkou moc při ovlivňování myšlení jednání i citění lidí. Prostřednictvím televize lze manipulovat*

s informacemi, zjednodušovat realitu, jednoznačně upřednostňovat některé názory proč“ (Martínek, 2015, str. 94).

3.1.1 Facebook a Messenger

Facebook je jednou z nejpoužívanějších sociálních sítí v České republice. Messenger je přidružená aplikace, která je zaměřená na psaní zpráv, ale také sdílení fotografií, videí a odkazů na další příspěvky. V roce 2016 Pospíšilová označila ve své publikaci právě Facebook za nejznámější sociální síť u nás. Tato sociální síť byla založena v roce 2003 Markem Zuckerbergem. Původně se mělo jednat pouze o malou sociální síť utvořenou pro studenty Harvardu. Facebook se ale zalíbil i dalším lidem a postupně rostl. Je považován za celosvětově používanou sociální síť (Pospíšilová, 2016, str. 10–11). Právě v České republice patří Facebook k nejrozšířenějším sociálním sítím, dle výzkumu AMI Digital Index z roku 2022 (AMI Digital, 2022).

3.1.2 Instagram

Instagram je sociální síť zaleženou především na sdílení fotografií a videí. Uživatelé bývají buďto aktivní, a to v tom smyslu, že sdílejí příspěvky. Nebo mohou být pasivní, v tomto případě pouze sledují obsahy, sdílené jinými uživateli. Uživatelé si mohou vybrat, zda chtějí účet veřejný či nikoliv. Spousta známých osobností profil na Instagramu, ale i jiných sociálních sítí, využívají k výdělku. Na Instagramu je tudíž možné sdílet příspěvek s označením reklamy. Tato síť nabízí spoustu možností k úpravě fotek či videí.

Je také důležité zmínit, že ve virtuální světě si lidé mohou upravovat své fotografie pomocí photoshopu, aplikací a různých filtrů na úpravu fotografií. Tudíž se lidé zkrášlují a mohou nabýt pocitu vyššího sebevědomí než v reálném světě. Někteří lidé se bojí komunikovat v realitě, ale nemusí jim dělat problém komunikovat online. Častokrát na svých profilech zveřejňují nepravdivé informace nebo naopak sdílejí příliš soukromé až intimní informace. (Martínek, 2015, str. 172). Dle výzkumu AMI Digital Index z roku 2021 patří Instagram a TikTok k nejpoblárnějším sociálním sítím u mladších uživatelů sociálních sítí v Česku a na Slovensku (AMI Digital, 2021).

3.1.3 TikTok

Tato sociální síť nabízí tvoření krátkých videí či jen možnost jejich sledování. TikTok je založen především na algoritmech. Uživatelům nabízí dvě formy sledování obsahu. V první řadě vybízí k sledování příspěvků vybraných přímo pro daného uživatele, který je založen na zmíněném algoritmu. TikTok sleduje aktivitu (obsah) a čas, po který sledujete dané video

a na základě toho vybírá obsah. Další nabízenou formou obsahu, jsou pouze účty, které uživatel sleduje.

3.1.4 BeReal

BeReal je také jednou ze sociálních sítí, která je z výše uvedených nejnovější a stala se moderním trendem. Tato aplikace je zcela jednoduchá. Uživatelé si přidávají své přátele, či osoby, které chtějí. Nebo si mohou zvolit, aby jejich profil byl veřejný a dostupný všem uživatelům BeRealu. Tato síť má za cíl ukazovat reálný svět uživatelů. Uživatelům jednou denně přijde notifikace a jsou vyzváni k vyfotografování sebe (přední kamerou telefonu) a okolí (zadní kamerou), a to do pouhých dvou minut. Aplikace nepodporuje žádné úpravy fotografií. Uživatel tedy sdílí reálnou fotku v daném čase. V případech, kdy osoba stihne vyfotit a sdílet fotografie do daného času, tak má možnost sdílet ten den další 2 fotografie v jakémkoliv čase. Pokud to nestihne, tak má jedinec nárok pouze na jednu fotografii. Uživatelé tak sdílí, jak vypadají, případně co dělají v čase příchozí notifikace.

3.2 Rizika online prostoru

Za vhodné uvést považujeme *Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014*, který publikoval portál E-bezpečí ve spolupráci UP Olomouc, Seznam.cz a Google, MŠMT, Ministerstvem vnitra ČR a Nadace Vodafone Česká republika. Výzkum měl za cíl prozkoumat témata kyberšikany, kybergroomingu, sociálních sítí, sextingu, sdílení osobních údajů, využívání webkamery. Výzkum probíhal v kvantitativním modelu a výzkumu se zúčastnilo přes 28 tisíc respondentů. Bylo zjištěno, že přes 50 % respondentů (dětí) se již setkalo s projevy kyberšikany (E-bezpečí, 2014). Podle zahraničního zdroje již v roce 2008 bylo obětmi kyberšikany 43 % dětí. Jedinci, kteří sami vytváří obsah na sociálních sítích, který se týká jich (jejich fotografie, videa či textové příspěvky) se mohou s větší pravděpodobností stát obětmi právě kyberšikany, ale nevyklučují se ani další rizika (Cyberbullying and other online safety issues for children, 2010, str. 47, 50).

Existují různé projekty, programy a aktivity týkajících se témat online bezpečnosti. Ze zahraničních zdrojů bych pro zajímavost uvedla program ThinkUKnow. Jedná se o projekt, který se zabývá bezpečností v online prostředí, který byl uskutečněn v Austrálii. Sbíráni dat a výzkumné šetření probíhalo déle než 12 let. Tomuto projektu se podařilo rozšířit informace a zlepšit dovednosti a znalosti týkající se bezpečnosti v online prostoru u dětí. V rámci výzkumu bylo zjištěno, že po účasti na programu děti lépe ovládají zabezpečení svých účtů. Program byl zaměřený na rozšiřování znalostí o kyberšikaně, ochraně osobních údajů a dalších

rizik, které se v online prostoru vyskytují. Na projektu spolupracovala místní policie a školy. V závěru výzkumu tohoto projektu je zmíněno, že program měl větší efekt u mladších dětí. Tudíž je důležité klást důraz na vzdělávání a prevenci v této oblasti již v mladším věku (Alderman, Ariel a Harinam, 2023).

V online prostředí se můžeme setkat s více typy rizik. Mezi hlavní typy patří komerce, násilí, sexualita, počítačové viry, hodnoty, ale také nadměrné trávení času online. V rámci komerce se jedná o reklamy, které jsou zobrazeny téměř všude, pokud si osoba nepřiplatí prémiové členství či prémiovou verzí aplikace. Reklama se snaží ovládat chování spotřebitelů a bohužel se snaží působit i na děti. Děti sledují spoustu influencerů, kteří propagují produkty, za které jsou placeni. Takto motivují děti ke koupi zobrazených produktů. Influenceri mohou například představit a sdílet různé hodnoty, které si děti mohou zvnitřnit. Docházíme tedy k myšlence, že sdílené obsahy na internetu mohou dítě navádět k přijímání různých hodnot, i těch, které jsou nevhodné či rizikové. Násilí a sexualita se objevují v online prostoru vcelku často, i přesto, že na sociálních sítích bývají tyto obsahy zakázané. Administrátorům těchto sítí může stažení těchto obsahů trvat déle. Je tudíž také na uživatelích sociálních sítí nahlašovat nevhodné příspěvky. Na dítě se nejčastěji díváme jako na oběť těchto rizik, ale je nutné zmínit, že i dítě může být tvůrcem rizikových obsahů. Například v případech kyberšikany jeden ze spolužáků (pachatel) sdílí příspěvek, který si oběť nepřála či o něm nevěděla. Pachatelé mohou své činy udělat s cílem ublížit oběti, ale existují případy, kdy pachatel neměl v plánu oběti ublížit či je nikterak poškodit (Livingstone, Haddon, 2009 in Ševčíková, 2014, str. 10). V následující podkapitole se budeme zabývat popisem daných rizikových jevů.

3.2.1 Sexting

Sexting lze definovat jako „*elektronické rozesílání textových zpráv, vlastních fotografií či vlastního videa se sexuální obsahem*“ (Kopecký, 2010 in Kopecký, 2013, str. 25). Jedná se o zasílání zpráv, sdílení videí a fotografií obsahující sexuální či erotický obsah. Během komunikace jsou oběti vyzývány k zaslání zpráv (obsahu), na kterých se oběť objevuje ve vyzývavých pózách, odhaluje své intimní partie nebo je úplně nahá. Tento fenomén také zahrnuje sexuálně orientované komentáře, například pro příspěvky s fotografiemi. Sexting je stále vzrůstajícím jevem ve společnosti. Často ho provozují partnerské páry. Tento jev může být velmi rizikovým zejména v dospívání, a to mezi vrstevníky. Takto sexuálně laděné zprávy mohou být zdrojem mnoha rizik. Mezi rizika patří zejména zesměšňování, pošpinění a snížení postavení ve společnosti, šikana, kyberšikana, zneužití těchto obsahů pro vydírání či zneužití

oběti, např. pro tvorbu obsahu na pornografických webových stránkách (Dočekal a kol., 2019, str. 84).

Především u tohoto jevu musíme myslet na pravidlo, že vše, co se jednou objeví a sdílí v online prostoru je mnohokrát dohledatelné, i když si jedinci myslí, že všechno už odstranili. Tímto si nemůže být jistý nikdo. Ostatní uživatelé internetu si mohou pořídit snímky obrazovek nebo si daný obsah (video, fotografie) uložit do svého zařízení a mají možnost ho tak sdílet dále. Dalším důvodem mohou být také smluvní podmínky poskytovatelů sociálních sítí, či jiných platform. Uživatel může opět smazat např. fotografii ze svého účtu, ale poskytovatelé si mohou všechny sdílené obsahy ponechat po nějakou určitou dobu.

Sexting je nebezpečný zejména kvůli sexuálnímu zneužívání, fyzickým útokům, také pornografii. Pokud dojde k natáčení a sdílení dětského pornografického materiálu, tak se jedná o trestný čin. Může dojít k únosu, ponižování, obtěžování, sdílení osobních údajů bez povolení dané osoby. A v nejhorším případě může oběť spáchat sebevraždu anebo být zavražděna pachatelem (Kopecký, 2013, str. 33–36).

Kopecký (2015, str. 45–46) vymezuje nejčastější důvody realizace této činnosti:

- Sexting bývá považován jako nedílná součást partnerských či jinak romantických vztahů
- Nuda
- Vliv sociálního nátlaku
- Sebe prezentace
- Pomsta.

Výzkum pořádaný portálem E-bezpečí z roku 2014 uvádí, že **7,81 %** respondentů sdílelo příspěvek na internetu, který je považován za provozování sextingu, tedy fotky s polonahými nebo nahými těly. Přes **12 %** respondentů již zaslalo takovou zprávou fotografii či video (E-bezpečí, 2014). O rok dříve proběhlo výzkumné šetření v rámci publikace Rizika internetové komunikace v teorii a praxi (Kopecký, 2013, str.15), dokazují že **50 %** dotazovaných žáků základní školy jsi vyhledává informace, týkající se sexuality na internetu. Výzkum je již 10 let starý, proto je pravděpodobné, že procentuální zastoupení může být již vyšší, a to z důvodu, že více dětí tráví čas online. V rámci tohoto výzkumu bylo také zjištěno, že **25 %** děvčat mělo zkušenost s neznámou osobou v online prostoru, která vyžadovala jejich fotografie, kde by byly nahé (Kopecký, 2013, str. 22). V rámci zmíněného výzkumu, bylo také

zjištěno že přes 75 % respondentů (žáků) chápe tento jev jako rizikový a riskantní. (Kopecký, 2013, str.33), ale i přesto více než 51 % dětí starší 15 let zaslalo již zprávy, které lze označit za sexting (Kopecký, 2013, str. 31).

3.2.2 Kyberšikana

Martínek definuje kyberšikana „*jako zneužití ICT především mobilních telefonů a internetu takovým činností které mají někoho záměrně vyvést z rovnováhy jedná se tedy o jednu z forem šikan.*“ (Martínek, 2015, str. 171). Děti mnohdy nepoznají, že jsou aktéry kyberšikany. Proto je důležité, aby probíhala osvěta a prevence těchto jevů spojených s online prostředím. V některých případech to agresori berou jako srandu, a ne tak, že někomu vlastně ubližují (Martínek, 2015, str. 171) Tománek označuje kyberšikana jako novodobou epidemii. (Tománek in Kopecký, 2013, str. 98).

V mnohých publikacích se zmiňuje, že definice kyberšikany vychází původně z definice šikany. Tyto dva pojmy jsou rozdílné. Kyberšikana probíhá v online prostoru, pomocí mobilních telefonů, digitálních a komunikačních technologií. Šikana většinou probíhá fyzicky, mimo virtuální svět. Ale mohou spolu souviset. Společným prvkem je cíl někomu ublížit. Jedná se tedy o cílené jednání (Martínek, 2015, str. 171).

Aby se jednalo o jev kyberšikany, musí splňovat následující charakteristiky – agresivitu, úmyslnost, dlouhodobost, opakovanost, oběť se nedokáže sama bránit, vůči jednotlivci nebo skupině, nevyváženost sil mezi obětí a agresorem, agresor zneužívá svoji moc. Jedná se tedy o „*záměrnou, opakovanou a zraňující činnost využívající počítač, mobilní telefon a jiné elektronické přístroje*“ (Hinduja a Patchin, 2008 in Kopecký, 2015, str.11).

V praxi se často pletou pojmy kyberšikany a online obtěžování. Online obtěžování (kyberútok, kyberobtěžování) je jednorázový jev. Zatímco kyberšikana musí splňovat již výše zmiňované podmínky dlouhodobosti, opakovanosti (Kopecký a kol., 2015, str. 12).

Útočníci mohou být anonymní. Často využívají přezdívky vytváří si falešné účty, které neodhalí jejich osobu nemusí vytvářet pouze falešné emaily, ale i účty na sociálních sítích například na Facebooku nebo Instagramu. Jelikož bývají útočníci anonymní, tak je velmi těžké je dopadnout. Agresori si myslí, že je nemůže nikdo chytit, zastavit a potrestat. Často se agrese zvyšuje a útoky se stávají drsnější. V některých případech se Policii České republiky podaří agresory identifikovat, tudíž anonymita nemusí agresora vždy zamaskovat (Martínek, 2015, str. 171).

Důležitou charakteristikou je způsob chování. Jak se již podařilo zjistit, lidé se v online prostoru nebo virtuálním světě chovají odlišně než v reálném světě. Někteří uživatelé se v online prostoru nebojí používat neslušná slova, urážky, pomlavy, nepravdivé údaje, dále lidé ztrácejí zábrany a chovají se neopatrně (Martínek, 2015, str. 172).

Jelikož existuje možnost sdílení nějaké fotografie, zprávy nebo pomlavy dál a dál, tak se sdílený obsah dostane k většímu počtu lidí. Lidé, ke kterým se příspěvek dostane, mohou reagovat pomocí komentářů, emoji (smajlíci) a dalším sdílením. Takže jev kyberšikany se může stát nepolapitelným a neodstranitelným z internetu. Online publikum kyberšikany může intenzitu útoku začít zvyšovat (Martínek, 2015, str. 173).

3.2.2.1 Formy kyberšikany

Kyberšikana se dělí dle typu útoku na přímou a nepřímou. Nepřímé útoky nejsou tak časté, v tomto typu agresor často využívá komplice, který o tom neví. Počty přímých útoků jsou četnější. Mezi ty patří kybergrooming, kyberstalking, odcizení přihlašovacích údajů, ovládání účtu jiné osoby, dále publikování choulostivých fotografií, pomlouvání, zveřejňování osobních nebo intimních informací. Martínek (2015) zmiňuje jako typ kyberšikany internetové hlasování. Takové hlasování se může objevovat na sociálních sítích (je to možné například na Instagramu ve funkci příběhu). Děti mohou vytvářet různé soutěže a ankety. Uvedeme si zde příklad. Jeden ze spolužáků vytvořil anketu s otázkou, kdo je ve třídě nejméně oblíbený. Mezi další přímé útoky patří např. happy slapping. V následujících kapitolách o těchto jevech hovoří autoři jednotlivě, a ne jako součástí kyberšikany (Martínek, 2015, str. 174–175). Kopecký zmiňuje jako formy kyberšikany následující:

- *„Publikování ponižujících záběrů a fotografií“*
- *„Ponižování a pomlouvání“*
- *„Krádež identity“*
- *„Ztrapňování pomocí falešných profilů“*
- *„Provokování a napadání uživatelů v online komunikaci“*
- *„Zveřejňování cizích tajemství s cílem poškodit oběť“*
- *„Vyloučení z virtuální komunity“*
- *„Obtěžování“*
- *„Kyberšikana spojená s online hrami“*
- *„happy slapping“*
- *„kyberstalking“*

- „*Dehonestování*“
- „*Vyhrožování a zastrasování*“
- „*Vydírání*“ (Kopecký a kol., 2015, str. 14–15).

3.2.2.2 Dopady kyberšikany

Kyberšikana může mít silné dopady na oběť. Mezi známé důsledky kyberšikany patří osamělost, nízké sebevědomí a sebehodnocení. Žák začne chodit za školu a má nechuť navštěvovat školu, strach z navštěvování školy. Dítě je také častěji nemocné a může mít problémy se spánkem. Zvyšuje se míra stresu a také problémy týkající se chování dítěte. Myslí, že této situaci nemůže nikdo rozumět. V krajních případech se objevují myšlenky na sebevraždu, posttraumatická stresová porucha a další řada psychických problémů (Kopecký a kol., 2015, str. 25). Dále oběti šikany mohou zažívat strach, napětí, psychickou únavu nebo nevyrovnanost a stud. Často problém šikany s nikým neřeší nebo jej zamlčují, takže situace se mohou dále vyhrcovat (Martínek, 2015, str. 173).

3.2.2.3 Kyberagresor

Nyní si ukážeme, jak kyberagresor může vypadat. V případě, že se jedná o dětského pachatele, který je právě na počítači, je obvyklou reakcí zaklapnutí notebooku, případně překliknutí na jiné otevřené okno v počítači (tablet, mobilu), a to ve chvíli, když se někdo k němu přiblíží. Agresor se může skrývat pod větším množstvím falešných účtů na sociálních sítích, to je také jeden z důvodů, proč je náročné tyto agresory dostihnout. V online prostoru tráví spoustu volného času, mnohdy až dlouho do nočních hodin. V případě, kdy nemůže na počítač či jiné zařízení, se může stát rozčileným nebo nervózním. Stejně jako oběť se může vyhýbat rozhovorům týkajících se aktivit na sociálních sítích nebo obecně ve virtuálním prostoru. Ve škole stojí za pozornost např. hloučky smějících se žáků tvořící se u třídního počítače nebo v počítačové učebně u jednoho počítače. U vyšších ročníků se již dá předpokládat, že si zprávy, fotografie, videa a příspěvky přeposílají např. v třídních konverzácích (chatech), tudíž si tyto materiály mohou otvírat na jednotlivých vlastních zařízeních. Agresorem může být jedna nebo více osob (Martínek, 2015, str. 179).

3.2.2.4 Oběť

Jak můžeme poznat oběť kyberšikany či jiné kyberagrese? Oběť je neklidná nervózní v případě, kdy mu dorazí zpráva na telefon, počítač nebo tablet. Může také nastat situace, kdy oběť přestane ihned, z ničeho nic používat sociální síť, či více účtů na sítích a taktéž může omezit využívání některého zařízení připojeného k internetu. Dítě může být také rozčilené,

frustrované, rozhněvané, ustrašené a trpět náhlými a častějšími změnami nálad. Rodičům často zatajuje činnosti, které dělá na telefonu či počítači nebo se rozhovorům na toto téma vyhýbá. Může mít problémy se spánkem. Špatně se mu usíná, v noci se budí mohou se objevovat noční můry. Opakuje-li se tento projev, tak to na oběti jde poznat. Může se objevit i noční pomočování (Martínek, 2015, str.179).

3.2.3 Kybergrooming

Patří mezi nejnebezpečnější kyberútoky. Václavíková tento jev označuje jako onlinegrooming. Tento jev je stále na vzestupu. Grooming může být nebezpečný zejména pro ty, které tento jev vůbec neznají. Jelikož si lidé nemusí uvědomovat nebezpečnost takové situace (Kopecký, 2013, str. 118). V kybergroomingu se agresor snaží v oběti vyvolat důvěru a následně ji vylákat na osobní schůzku. Využívá přitom např. různých dárečků, lichotek, projevením porozumění, soucitu a sdělováním tajemství. Takové lákání se odborně nazývá luring (Kopecký, 2013, str. 126). Během schůzky může být hlavním cílem agresora oběť pohlavně zneužít. Dle výzkumu jsou nejčastěji nejčastější oběti tohoto jevu devítileté až čtrnáctileté dívky. Nejčastějším typem agresora je muž, který v dítěti vyvolal falešnou důvěru a navázal vztah nebo nějaké citové pouto. V tomto jevu se agresorovi neboli pachatelovi říká groomer. Během kybergroomingu groomer využívá psychického nátlaku až psychického vydírání. Agresor se manipulací snaží oběť dostat na setkání mimo online prostor, v případech, kdy se mu to nedaří. Nyní si popíšeme typické znaky groomera. Groomer se snaží být přátelský a trpělivý, vyvolat důvěru a navodit pocit lásky, stále aktivně komunikuje a vyžaduje fotografie (zde využívá prvky sextingu) a nakonec se snaží dostat oběť před online webovou kameru se snahou provozovat kybersex (Martínek, 2015, str. 175).

Cílem kybergroomera je tedy vylákat dítě na osobní setkání, při které může dojít k sexuálnímu zneužití dítěte, tvorbě pornografického materiálu, fyzickému i psychickému násilí, Může dojít i k ublížení na zdraví či smrti oběti kybergroomingu (Kopecký a kol.,2015, str. 25).

Kopecký (2015, str. 34) zmiňuje tři fáze kybergroomingu:

- „*Přípravná fáze*
- *Kontaktování oběti*
- *Manipulace s dítětem*“

3.2.4 Kyberstalking

Kyberstalking je forma stalkingu, která se odehrává v online prostředí. Jedná se tedy o obtěžování a pronásledování v elektronické formě. Agresor zde využívá např. sociální sítí ke sledování své oběti, zjišťování informací o oběti, kde tráví čas, s kým komunikuje. Tyto informace pak agresor může využít proti oběti. V trestním zákoníku můžeme tento jev najít pod § 354 Nebezpečné pronásledování (Zákony.centrum.cz).

Hulánová (2012, str. 70) kyberstalking rozlišuje na přímý a nepřímý. Přímý kyberstalking využívá sociálních sítí, i jiných online platforem, chytrých telefonů, počítačů, tabletů. Agresor přímo kontaktuje oběť skrze zprávy či komentáře. Agresor může projevat v zasílaných zprávách nenávist, vyhrožovat, zastrašovat či jinak obtěžovat oběť. V případě nepřímého kyberstalkování agresor sdílí osobní údaje, či jinak intimní informace o oběti, dále může sdílet i falešné či smyšlené informace. Dále se může jednat např. o šíření nenávisti.

3.2.5 Sharenting

Sharenting neboli česky sdílení rodičovství. Sharenting je novodobý jev, který se rozšířil především kvůli častějšímu užívání sociálních sítí u rodičů. Rodiče v online prostoru sdílejí informace, fotografie a videa svých potomků. Jeden z výzkumů uvádí, že téměř 79 % rodičů sdílí fotografie svých dětí v blízkém okruhu lidí na sociálních sítích, zatímco veřejně sdílejících je okolo 6 % a pouze 18 % rodičů informace o dětech v online prostoru nesdílí (Kopecký, et al., 2020, str. 4).

Sharenting obnáší svá rizika, ale naleznou se i pozitiva. Mezi rizika patří narušení práv dítěte na soukromí a identity dítěte, které si v online prostoru tvoří (pokud již mají účty na sociálních sítích). Pokud jsou děti příliš malé, tak rodiče za ně začínají tvořit online identitu. Rodiče se obvykle dětí neptají na souhlas se sdílením. Děti mohou na sdílený obsah později narazit. Potom mohou pociťovat stud, ponížení, nelibost, nespokojenost, pocit narušení jejich soukromí, zahanbení. Rodiče mohou mít snahu napravit to, co udělali, a to tak, že smažou sdílený obsah týkajících se jejich dětí. Bohužel, i přes snahy jej odstranit se mohou tyto obsahy skrývat v hloubi internetu, např. u poskytovatelů soc. sítí nebo někdo z jiných uživatelů si mohl udělat screen obrazovky. Na sharenting mohou navázat další rizikové jevy jako kyberšikana, krádež identity (např. pro vytvoření falešných účtů na soc. sítích či v jiných službách, potřebující dané osobní informace) a v poslední řadě rodiče mohou jednoduše poskytnout „vhodný“ materiál pro pedofily (Kopecký, 2019, str.14–19).

3.2.6 Netolismus a nadměrné trávení času online

Netolismus je označován jako psychická závislost na virtuálních drogách. Za virtuální drogy Kopecký (2015, str. 99) označuje „*počítačové hry, sociální sítě, internetové služby (různé formy chatu), virální videa, televize aj.*“.

Nadměrné trávení času v online prostoru nemusí ihned znamenat netolismus. Nadměrné užívání sociálních sítí, ale i celkově internetu, může vést ke zvýšené impulzivité, vyhýbání se problémům a nepříjemným situacím, dále dochází ke snížení sebedůvěry a sebehodnocení, zhoršení komunikace v reálném světě, narušení spánkových cyklů, deprese, agrese, osamělosti, úzkostem i sociální úzkosti, lhaní, stresu, emoční otupělosti a dalším psychickým potížím. Dále může nastat problém navazovat hlubší vztahy či budovat vztahy mimo internet. Mezi závažné problémy patří také zhoršení fyzické kondice a zdraví, zhoršení školního prospěchu, ztráta pozornosti, užívání telefonů ve škole i přes zákaz (Ševčíková, 2014, str. 38–41). Mezi další důsledky nadměrného trávení času v online prostoru patří ztráta sociální odpovědnosti, objevení citových deprivací, osamělost, bezohlednost vůči druhým (Kopecký, 2013, str. 97).

Netolismus je v této době již celkem často diskutovaným jevem. V případech, kdy můžeme již mluvit o netolismu, se jedinec více uzavírá před ostatními, tráví více času sám a přilepený k obrazovce. Kvůli takovému jednání může docházet k odcizení se od přátel, či ke ztrátě přátelství. Jedinci mohou trpět ztrátou zájmu o komunikaci v realitě. Jedinci si někdy naleznou online přátele, tedy jedince, které poznal např. na Instagramu a komunikuje s nimi pouze skrze online prostředí. Může se také začít zhoršovat komunikace, tedy především ústní. Jedinci jsou orientováni především v online prostoru, tudíž se svým způsobem odtrhávají od reality. Kopecký odkazuje na autory Tomczyk a Wasinski, kteří zdůrazňují spojitost mezi časem tráveného online a úzkostmi. Ve školním prostředí se můžeme všimnout nesoustředěnosti, zhoršení klasifikace či utlumení komunikace jedince se spolužáky. Žák si nemusí pamatovat větší množství informací a může potřebovat více času na dané plnění úkolů či daných aktivit (Kopecký, 2013, str. 104).

Nejmladší uživatelé jsou nejvíce ohroženi. Děti mívají často velkou volnost a svobodu v užívání sociálních sítí a online prostoru celkově. Ještě si neuvědomují následky svého jednání a chování na sociálních sítích. Děti často vnímají a přebírají to, co vidí na sociálních sítích. Může se jednat např. o inspirování nebo převzetí stylu stravování (např. vegani), módních prvků a stylů oblékání. Dále je mohou zaujmout například nějaké challenge, které mohou být

i nebezpečné (např. Challenge Modrá velryba). Na sociálních sítích se mohou děti inspirovat k sledování některých filmů, pořadů, seriálů a videí např. na YouTube. Děti se mohou nechat „zinfluencovat“ (nechat se nalákat k nákupu zboží, které propagují influenceri). Tyto propagace produktu můžeme na sítích najít ve dvou základních podobách. A to buďto jako reklamu označenou nebo skrytou. Za označenou reklamu považujeme například příspěvek, kde je jasně zmíněno, že se jedná o spolupráci influencera s danou společností. Skryté reklamy nebývají nijak označené, což můžeme považovat za neetické (Kopecký, 2013, str. 102).

Jak již bylo zmíněno, vznik závislosti je spojen především s nadměrnou konzumací obsahu nebo používáním internetu k jiným aktivitám na mobilních zařízeních, televizích, tabletech, herních konzolích či online hrách. Ale hlavní příčinou, proč k závislosti dojde, je ztráta kontroly nad stráveným časem online (Kopecký, 2013, str. 104).

V současné době je již platná MKN-11 (Mezinárodní klasifikace nemocí, číslo revize 11). Původně dle úvah měla tato revize zahrnovat i závislost na internetu, ale v konečném znění se tam nedostala, tudíž zatím není klasifikována za nemoc (Blinka a kol., 2015, s.11). Ševčíková také zmiňuje, že netolismus se oficiálně nepovažuje za psychickou poruchu, a to z důvodu, že není zařazen v MKN-10 (nyní MKN-11) a ani v Diagnostickém a statistickém manuálu duševních poruch, zkráceně DSM-5. Přesto závislost na internetu uznávají odborníci, kteří ji označují za závislost spadající do impulzivních a návykových poruch (Ševčíková, 2014, str. 43). V MKN-11 je možné dohledat, že rizikové hraní počítačových her je faktorem, který ovlivňuje zdravotní stav.

Abychom odlišili nadměrné užívání od závislosti, lze využít následujících kritérií. Kritéria vytvořil Mark Griffiths a zmiňuje je ve své publikaci Ševčíková. Jedná se o kritéria „význačnosti, změny nálad, abstinenční příznaky, tolerance, konflikt, relaps“ (Griffiths, 2000 in Ševčíková, 2014, str. 44).

3.3 Další jevy

Mezi další rizikové jevy patří například phishing, bluejacking, sdílení osobních údajů, happy-slapping, internetové hlasování, hry s prvky násilí a agrese, pornografické stránky, dark web.

Phishing

Phishing je útok při kterém se agresor snaží ukradnout heslo či hesla od účtu na sociálních sítích, emailech či dalších online účtech. Jakmile získá přístupové informace k účtu,

tak ho začne zneužívat. V případě, kdy se takto stane, oběť může zažívat psychickou tíhu případně zoufalost (Martínek, 2015, str. 174).

Bluejacking

Tento jev patří k přímým útokům, kdy agresor sdílí nebo zasílá dehonestující fotografie nebo videa. V této době se již může jednat o jednoduše vytvořené/upravené fotografie umělou inteligencí. Obětí mohou být spolužáci, kamarádi, učitelé, ale vlastně kdokoliv, na koho je útočeno (Martínek, 2015, str. 174).

Tento jev může být často spojován s dalším typem přímého útoku, a to internetovým hlasováním. Jedná se o situaci, která je nahrávána na video, při které je oběť fackovaná či jinak fyzicky napadena. Útočník tuto situaci schválně vyvolal a natočil se cílem tuto nahrávku sdílet nejčastěji na sociálních sítích (Martínek, 2015, str. 175).

Sdílení osobních údajů

Nyní je na místě si definovat, co to osobní údaje vlastně jsou. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ve článku 4 definuje za osobní údaje „*veškeré informace o identifikované nebo identifikovatelné fyzické osobě (dále jen "subjekt údajů"); identifikovatelnou fyzickou osobou je fyzická osoba, kterou lze přímo či nepřímo identifikovat, zejména odkazem na určitý identifikátor, například jméno, identifikační číslo, lokační údaje, síťový identifikátor nebo na jeden či více zvláštních prvků fyzické, fyziologické, genetické, psychické, ekonomické, kulturní nebo společenské identity této fyzické osoby*“.

Kropáč (2020, str. 47) pojem osobní údaje definuje jako „*informaci či metadata, která lze v určité souvislosti propojit se specifickým a charakteristickým znakem osobnostních prvků či chování daného jedince, a tím přesnějšími znaky určitelnosti (přímo nebo nepřímo) určit konkrétní osobu.*“

Uživatel sdílí své osobní informace již při zakládání účtů na sociálních sítích. Ochranou a sdílením osobních údajů se zabývají smluvní podmínky daných sociální sítí. Souhlas se zpracováním osobních údajů budoucí uživatel odsouhlasí nejčastěji zakliknutím kolonky „souhlas se zpracováním osobních údajů“ a dále se o zpracování údajů dál nezajímá. Provozovatel sociální sítě takto má moc nad osobními údaji a může je dál šířit, např. pro zvolení správné reklamy a personalizování zobrazovaného obsahu. Osobní údaje o sobě uživatelé sdílejí v rámci sdílených příspěvků, v rámci sebe prezentace, komunikace s dalšími uživateli. Sebe prezentace na vlastním profilu je vlastně řízená. Osoba si sama určí, co sdílet chce a co

ne. Uživatelé si často uvědomují aktuální rizika sdílení informací online, ale je nutno zvažovat rizika, která se mohou objevit v budoucnosti. V minulosti sdílené příspěvky mohou zajímat např. budoucího zaměstnavatele při výběrovém řízení. V této době si možné budoucí pracovníky „proklepávají“ i na internetu. V prostředí internetu také probíhá prezentace neřízená, kdy jedinec nemá pod kontrolou to, jak ho prezentují druzí uživatelé (Ševčíková, 2014, str. 70–72).

Z části výzkumu *Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014* od E-bezpečí, která se týkala osobních údajů, vybereme výsledky, které se budou také týkat našeho výzkumného šetření. Z výsledků výzkumu je zřejmé, že téměř 77 % sděluje své pravé jméno a příjmení, přes 56 % dětí zveřejnilo svou fotografii s obličejem a přes 57 % sdílelo svou emailovou adresu (E-bezpečí, 2014).

4 Seznam odkazů na pomoc

Martínek (2015, str. 179) uvádí, jak postupovat v případě závažného problému kyberšikany a s ním spojených jevů. Oběť by měla co nejdříve ukončit komunikaci s agresorem, dále na jeho zprávy, příspěvky vůbec nereagovat. Poté je možné tuto situaci oznámit na Policii ČR a podat trestní oznámení. V případech, kdy nevíme, kdo je pachatelem, je také možné podat trestní oznámení. Zásadní je také nemazat konverzace, případně je i archivovat, a to pro zachování důkazního materiálu pro policii.

Informace o problematice online rizik

- **Bezpečně online** – jedná se o projekt od tvůrců Seznam.cz. Vytvořený obsah v rámci projektu je dostupný na odkaze: <https://www.stream.cz/seznam-se-bezpecne>. Projekt vyprodukoval tři filmy s názvem Seznam se bezpečně 1, 2 a 3 (steam.cz).
- **NCBI** – Národní centrum bezpečného internetu aktivně informuje a podporuje bezpečné užívání online technologií. Na stránkách jsou dostupné výukové materiály v týkající se bezpečnosti online. Dále jsou zde k nalezení informace pro rodiče a učitele. Součástí je také slovník, který představuje slovíčka týkající se online prostředí. Centrum nabízí i možnost vzdělávání. Centrum se také realizovalo v mezinárodních a národních projektech (ncbi.cz).
Dostupné na odkaze: <https://www.ncbi.cz/> nebo <https://bezpecne-online.ncbi.cz/>.
- **O2 Chytrá škola** – O2 Chytrá škola byla vytvořena Nadací O2 s cílem poskytnout informace, zdroje a nástroje pro děti, rodiče a učitele, aby mohli efektivněji využívat technologie a zároveň se chránit před potenciálními riziky na internetu. Tato projekt se zaměřuje na počítačovou gramotnost, mediální gramotnost, bezpečnost online prostředí a technologie ve vzdělávání (o2chytraskola.cz).
Dostupné na odkaze: <https://o2chytraskola.cz/>.
- **Bud' safe online** – Stránka nabízí informativní články pro rodiče.
Dostupné na okaze: <https://www.avast.com/cz/besafeonline/pro-rodice>.

Kde hledat pomoc

Jednou z možných cest, kde hledat pomoc je online cestou, a to na webových stránkách.

- **Safer Internet Centrum ČR** – je centrum na kterém se podílejí čtyři organizace, a to CZ.NIC, Člověk v tísni skrze program JSNS, Linka bezpečí a dětské krizové centrum

(Safer Internet Centrum). Pod jejich aktivity spadá **STOPonline.cz**. Jedná se o internetovou stránku, kde lze nahlásit nezákonný obsah v prostředí internetu. Je nutné zmínit, že tato stránka neslouží jako online poradna, ale přímo k nahlašování těchto obsahů. Stránka je určena pro nahlašování případů online trestné činnosti, tedy případy kybergroomingu a dětské pornografie (a jiné případy zneužívání dětí). Možné je nahlašovat i případy sharentingu. Cílovou skupinou, na kterou se orientují služby této webové stránky, jsou děti a mládež. Hlavním cílem je jejich ochrana (STOPonline.cz). V minulosti i Policie ČR provozovala svou horkou linku online, ale již je ukončena a tato činnost byla předána sdružení CZ.nic, která provozuje právě STOPonline.cz (Policie ČR, Policie.cz)

V současné době webové stránky centra jsou k nalezení na odkaze: bezpecnyinternet.cz

- **Horká linka** – je již starší a stále dostupná internetová stránka, dostupná na: horkalinka.eu), kde lze nahlásit případ kyberšikany. Provozovatel je společnost CZI s.r.o. Jedná se o kontaktní centrum, můžete zde nahlašovat také nevhodný či nezákonný obsah, který byl publikován v online prostoru. Centrum se bude snažit daný obsah odstranit, a to co v nejrychlejší době. Osoba, která tento čin nahlásí může na sebe zanechat kontaktní údaje a centrum ho později kontaktuje o vyřešení této situace. Pokud se bude jednat o nelegální obsah, tak kontaktní centrum tento čin nahlásí na Policii ČR a bude dále kontaktovat a předávat tento případ vyšším orgánům kompetentním pro tuto problematiku. Centrum dále spolupracuje s Národním centrem bezpečnějšího internetu a INHOPE (mezinárodní organizace) (Eckertová, Dočekal, 2013, str. 177–178).
- Linka bezpečí 11611
- Dětské krizové centrum, dostupné z: ditekrize.cz.
- Portál E-bezpečí, poradna dostupná na odkaze: poradna.e-bezpeci.cz.
- Internetem bezpečně, Dostupné z webové adresy: internetembezpecne.cz.
- Bílý kruh bezpečí
- Probační a mediační služba
- **Policie ČR**

Dítě se může stát obětí trestných činů. V těchto případech je na místě kontaktovat Policii České republiky. V rámci online rizik se můžeme setkat s trestnými činy dle trestního zákoníku jako je stalking, vydírání, pomluva, šíření poplašné zprávy, sexuální nátlak, pohlavní zneužití, znásilnění, svádění k pohlavnímu styku, výroba

dětské pornografie, šíření pornografie, obchodování s lidmi, nebezpečné vyhrožování, týrání zvířat, ublížení na zdraví, omezování či zbavení osobní svobody, útisk, krádež, loupež, zpronevěra, šíření toxikomanie a s tím spojené další činy, ohrožování výchovy dítěte, neoznámení trestného činu, schvalování či podněcování k trestnému činu, účast na sebevraždě či vražda. Zmíněné trestné činy nejsou zmíněny všechny, ale pro účel této práce dostačující (Eckertová, Dočekal, 2013, str. 191–201).

II. EMPIRICKÁ ČÁST

5 Aktuální stav zkoumané problematiky

Před zahájením výzkumného šetření diplomové práce bylo provedeno zhodnocení aktuálního stavu řešené problematiky. Tato diplomová práce je zaměřena na prevenci online rizik v rodině, tudíž jsem se snažila sesbírat aktuální poznatky o této problematice. Zaměřila jsem se na bakalářské a diplomové práce staré maximálně 7 let. Všechny tyto práce jsou z prostředí České republiky. Hlavním kritériem pro rešerši byla podobnost tématu práce.

Problematika online rizik je aktuální. Objevují se často v oblasti sociálních sítí, a proto se zaměříme právě na ně. Mnohá rizik již déle existují, ale objevují se i nová rizika a nebezpečí, které online prostor přináší. Považuji za důležité se této problematice dále věnovat, a to právě z důvodu její aktuálnosti a potřeby prevence.

Nejnovější diplomovou práci, která je zaměřená na podobnou problematiku, a to na oblast kyberohrožení a sociálně pedagogického poradenství. Práce nese název *Sociálně pedagogické poradenství v oblasti kyberohrožení dětí a mládeže* od autorky Adély Marešové. Práce je z roku 2022. Výzkumné šetření probíhalo jak kvantitativní, tak i kvalitativní formou. Hlavním cílem práce bylo zjistit, v jaké míře by žáci využili pomoc poskytovanou ve školách při objevení problému kyberšikany. Práce byla zaměřena na roli výchovného poradce, zatímco naše práce se bude zabývat otázkou prevence v rodině. V této práci např. zjišťovali, kterým příslušníkům rodiny by se oběť kyberšikany svěřila. Z výzkumného šetření vyplývá, že nejčastěji by se oběti svěřily rodičům, poté sourozencům a až poté prarodičům (Marešová, 2022).

Druhou diplomovou práci je od Jany Maďové v roce 2022 s názvem *Rizika online prostředí pro děti předškolního a mladšího školního věku a možnosti eliminování těchto rizik v rodině*. Tento výzkum by mohl být podobný našemu, ale v této práci se zaměřili na děti v předškolním a mladším školním věku. Data získávali ale také od rodičů. Dle rodičů děti předškolního věku tráví nejčastěji čas online při sledování videoklipů a youtuberů, dále hraním her. Bylo zjištěno, že 63 % rodičů zná všechna rizika internetu a 36 % by se rádo dozvědělo ještě více informací (něco již znají). Jako další zjištěný fakt je důležité zmínit, že 4,5 % rodičů dětí předškolního věku se setkala s nežádoucími vlivy internetu. A ještě více rodičů dětí mladšího školního věku se setkala s těmito jevy, a to 12 % (Maďová, 2022).

Třetí diplomová práce je zaměřena na rodinu a její úlohou v primární prevenci. Práce Jolany Chmelařové nese s názvem *Úloha rodiny v rámci prevence rizikového chování u dětí*. Výzkumné šetření je z roku 2022. Výzkum probíhal kvalitativní formou. Empirická část byla

zaměřena na vliv rodiny na vývoj rizikového chování. V práci se potvrdili důležitost role rodiny v primární prevenci a na vzniku rizikového chování. Dále se Chmelařová zabývala i tématem důležitosti náplně volného času u dětí, a zmiňovali, že problémem může být to, že rodiče nekontrolují aktivitu svých dětí na internetu (Chmelařová, 2022).

Čtvrtou prací na podobné téma je diplomová práce *Kyberšikana v dospívání a rodičovské výchovné postupy a styly* Michaely Novotné. Výzkumné šetření probíhalo v kvantitativním designu. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 574 respondentů. Identifikovali 4 formy zapojení do kyberšikany. Po analýze získaných dat došli k přijetí alternativní hypotézy „*Frekvence páčání kyberšikany negativně koreluje s mírou mateřské blízkosti (closeness)*.“ (Novotná, 2021, str. 53). Dále bylo zjištěno, že respondenti, kteří mají otce se zanedbávajícím výchovným stylem, se stávali nejčastěji oběťmi kyberšikany. Dle odpovědí respondentů se kyberšikana odehrávala pomocí SMS zpráv (Novotná, 2021).

Nyní uvedeme jednu bakalářskou práci s názvem *Rizika užívání sociálních sítí dětmi mladšího školního věku* od Terezy Beranové. Výsledky tohoto výzkumu přinesly tato data. Mezi nejčastěji navštěvované sociální sítě patří Instagram, TikTok, YouTube, Snapchat, WhatsApp a Messenger. Respondenti neměli žádnou osobní zkušenost s riziky sociálních sítí (Beranová, 2021).

Pátá diplomová práce od Ondřeje Fišera s názvem *Prevence jako součást výchovy v rodině* se zabývala také tématem prevence v rodině. Práce z roku 2017. Zde se autor zabýval otázkou, zda rodiče mluví s dětmi o závislostech (i na internetu). Došel k závěru, že rodiče o závislostech s dětmi mluví, ale přesto si děti odnášejí nejvíce informací ze školy. Dále zjistil, že rodiče vkládají důvěru v prevenci závislostí ve škole. V této diplomové práci se spíše věnovali látkovým závislostem, zatímco naše práce se bude zabývat závislostí např. na internetu (Fišer, 2017).

6 Výzkumné šetření a metodologie výzkumu

Tato kapitola se bude věnovat popisu a specifikaci výzkumného šetření. Součástí kapitoly bude definování výzkumných cílů, výzkumných otázek, metody zkoumání a analýzy. Pro výzkumné šetření v rámci výzkumu byla zvolena kvalitativní forma designu a bylo využito polostrukturovaných rozhovorů. Kvalitativní výzkum byl zvolen především s ohledem na cíl výzkumu.

Kvalitativní výzkumy jsou v pedagogických výzkumech jsou vysoce využívané. Mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem existují četné rozdíly. Každý vychází z jiného myšlenkového směru. Kvantitativní výzkum vychází z filozofie pozitivistické, zatímco kvalitativní výzkum je založen na fenomenologii. Kvantitativní výzkum se snaží o všeobecné pojetí daného výzkumného problému. Kvalitativní výzkum se zase orientuje na individualitu a akceptuje „*existenci více realit*“ (Chráška, 2016, str. 29). V kvalitativním výzkumu se výzkumníci provádí výzkum zaměřený na příběhy lidí, jejich chování, vztahy s ostatními lidmi nebo taktéž chody různých organizací. Mezi metody kvalitativního designu patří např. pozorování a rozhovor (Strauss a Corbinová, 1999, str. 10). V našem výzkumu jsme zvolili kvalitativní výzkum z důvodu cíle hlubšího poznání zkoumané problematiky.

6.1 Výzkumné cíle

Cílem této podkapitoly je formulovat hlavní výzkumný cíl a dílčí cíle. Výzkumným cílem diplomové práce je **zjistit a analyzovat, jak rodiče zajišťují prevenci online rizik u svých dětí.**

Dílčí cíle empirické části:

- ▶ Zmapovat zkušenosti rodičů s prevencí online rizik u dětí.
- ▶ Kategorizovat aktuální online rizika se kterými se děti nejčastěji setkávají a kauzálně ovlivňují preventivní opatření v rodině a jejich řešení (z pozice zákonného zástupce).

6.2 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky se odvíjí od dílčích cílů. Jejich smyslem je zjistit a popsat aktuální stav této problematiky. Výzkumné otázky byly určeny následovně:

- ▶ Jak rodiče zajišťují prevenci online rizik?
- ▶ Se kterými riziky se děti nejčastěji setkávají?
- ▶ Spoléhají rodiče na prevenci rizikových online jevů ve škole?

6.3 Výzkumná metoda a sběr dat

Jak bylo již výše zmíněno, pro výzkumné šetření bylo zvoleno kvalitativního typu výzkumu. Za výzkumnou metodu vhodnou pro sběr dat byl zvolen polostrukturovaný rozhovor (interview). K analýze zjištěných dat bylo využito metody kódování, axiálního a selektivního kódování.

Cílem polostrukturovaného rozhovoru je „*získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu*“ (Švaříček, Šedřová a kol., 2007, str. 13). Jedná se o částečně připravený rozhovor. Hlavní otázky jsou určeny, ale výzkumník je dle potřeby upravuje nebo dodává další podotázky. Jedná se o snadnější typ rozhovoru, než je např. nestrukturovaný, kdy výzkumník musí tvořit otázky na místě a dle reakcí respondenta (Gavora, 2010, str. 202). Metoda rozhovoru má svá pozitiva i negativa. Mezi pozitiva můžeme zařadit přímý kontakt s respondentem, zjištění jeho postojů a názorů a konání výzkumného šetření v přirozeném prostředí respondenta (Šafránková, 2019, str. 147).

V první řadě byly vytvořeny otázky a logicky seřazeny. Velkou pozornost byla věnována přípravě na rozhovor. Následujícím krokem bylo jejich otestování na dobrovolníkovi. Testovalo se především porozumění otázkám. Následně byly otázky upraveny do finální podoby. V rozhovoru bylo využito 5 typů otázek, které se vztahují ke zkušenostem/chování, názorům, pocitům, ke znalostem a demografickým údajům (Hendl, 2023, str. 174). Dále bylo potřebné naplánovat a zorganizovat rozhovory. Místo i čas rozhovoru si mohli určit sami respondenti dle svých časových možností. Byl tak zajištěn jejich komfort při průběhu rozhovoru. U všech rozhovorů bylo zajištěno soukromí a klidné prostředí. Sběr rozhovorů probíhal v lednu a únoru roku 2024. Rozhovory byly se souhlasem respondentů nahrávány na diktafon na mobilním zařízení. Využití diktafonu bylo nutností, a to zejména z důvodu vyvarování se rušivým elementům (zapisování poznámek) během rozhovoru. Následné zvukové nahrávky byly přepsány v textovém editoru Word.

6.4 Výzkumný soubor

Výběr výzkumného souboru byl záměrný. Tento styl výběru výzkumného souboru je typický pro kvalitativní design výzkumu. Záměrný výběr je nutný, a to zejména z důvodu, aby respondenti měli určité zkušenosti i vědomosti týkající se zkoumané problematiky (Gavora, 2010, str. 183). Respondenti byli vyhledáni na základě věku a stupně vzdělávání jejich dítěte. Respondenti byli rodiče, kteří mají dítě nebo děti ve věku mladšího a staršího školního věku, tedy ve věku od 6 do 15let. Respondentů bylo celkem 6 a všechny děti v současné době jsou

žáky na základní škole. Každý respondent uvedl ústní souhlas se zpracováním osobních údajů a zveřejněním získaných informací. Důvěrnost je zajištěna, dle publikovaných výsledků nebude možné respondenty identifikovat.

Respondent	Věk respondenta	Věk dítěte
R1	45 let	8 let
R2	52 let	12 let
R3	24 let	8 let
R4	35 let	8 a 6 let
R5	45 let	15 let
R6	42 let	14 let

6.5 Způsob zpracování dat

Po sběru dat pomocí polostrukturovaných rozhovorů nahrávaných na diktafon byly rozhovory přepsány do písemné formy. Využito bylo sémantické analýzy skrze otevřené kódování, axiální a selektivní kódování, tedy zakotvenou teorii.

Kódování je proces, při kterém se analyzují zjištěné údaje. V rámci otevřeného kódování se výzkumník snaží údaje rozebrat, vzájemně je porovnat, prozkoumat údaje rozřadit do kategorií. Otevřené kódování se považuje za část zakotvené teorie. V první řadě jevy zakódujeme tedy označíme, dle vlastních charakteristik. Následně kódy rozřadíme do kategorií, které pojmenujeme. Kategorie následně rozvíjíme dle vlastností a dimenzí do subkategorií. Díky určeným vlastnostem i dimenzích následně vytváříme vztahy mezi jevy. (Strauss a Corbinová, 1999, str. 42).

V návaznosti na otevřené kódování následuje axiální kódování. Jedná se o soubor postupů, pomocí kterých jsou zjištěné informace dále uspořádány a jsou zjištěny vztahy mezi kategoriemi. Dle Strausse a Corbinové (1999, str. 70) axiální kódování vychází z paradigmatického modelu, který se zaměřuje na jev, jeho příčiny, kontext, intervenující podmínky, strategie jednání a následky. Jev je označení pro hlavní myšlenku, událost nebo případ, která souvisí s ostatními prvky modelu. Mezi příčiny jevu patří zejména podmínky, které zapříčiňují vznik vybraného jevu. Mezi hlavní příčinu patří přístup dětí k internetu a sociálním sítím, tedy dostupnost těchto novodobých fenoménů. Kontextem se rozumí soubor vlastností a podmínek, které se týkají jevu. V rámci podmínek kontextu se uplatňují interakce

a strategie jednání. Intervenující podmínky jsou prvky, které napomáhají nebo neusnadňují strategie, které jsou využity v kontextu. Za strategie jednání se považují způsoby jednání a reakcí, které souvisejí s vybraným jevem. Následky jsou označení pro výsledky jednání, ke kterým vedou určené strategie jednání (Gulová a Šíp, 2013, str. 60).

Selektivní kódování vychází z axiálního kódování. Selektivní kódování je poslední částí zakotvené teorie. Jedná se o metodu zpracování dat, pomocí které se identifikuje hlavní kategorie. Tato kategorie je kostrou analytického příběhu, která slouží k formulaci zakotvené teorie (Gulová a Šíp, 2013, str. 62).

6.6 Časový harmonogram výzkumu

Měsíc	Činnost
Srpen 2023	Definování výzkumných cílů a otázek Vyhledání odborných zdrojů a jejich prostudování
Září–Leden 2023/2024	Práce na teoretické části práce
Listopad 2023	Vytvoření otázek polostrukturovaného rozhovoru a jejich otestování
Leden 2024	Sběr dat (rozhovory)
Únor 2024	Práce na empirické části práce
Březen 2024	Zpracování a analýza dat, diskuse výsledků a vyvozování závěrů
Duben 2024	Kontrola empirické části práce Odevzdání diplomové práce

Tabulka 1 - Harmonogram výzkumu

6.7 Otevřené kódování

Výzkumné šetření probíhalo pomocí polostrukturovaných rozhovorů a následně skrze otevřené, axiální a selektivní kódování. Celkem bylo provedeno 6 rozhovorů. Rozhovory byly přepsány do písemné elektronické podoby v textovém editoru Word. Následně byly vymezeny následující kategorie a kódy. Byly vytvořeny následující kategorie:

- Přístup dětí k internetu a sociálním sítím
- Čas dětí online
- Znalosti dětí
- Řešení problémových situací
- Přístup rodičů k prevenci online rizik
- Přístup rodičů k prevenci na školách
- Prohlubování znalostí rodičů v oblasti online rizik

V rámci otevřeného kódování byly určeny kódy, kategorie i subkategorie. Pro lepší přehlednost byly vytvořeny tabulky. Nahoře v tabulce je vždy uvedena kategorie, pod níž se nacházejí dané subkategorie a následně dále pod nimi kódy. Každé kategorii se bude věnovat jednotlivá podkapitola.

6.7.1 Přístup dětí k internetu a sociálním sítím

1. Kategorie – Přístup dětí k internetu a sociálním sítím		
Subkategorie	Přístup k internetu	Sociální sítě
Kódy	Dostupnost	Účet/Účty na soc. sítích
	Wifi	Bez účtu na sociální síti
	Data	Facebook/Messenger
	Omezenost	Instagram
	Neomezenost	TikTok
	Mobil	Snapchat
	Počítač	Dětský účet Google
	Tablet	Bezplatné
	Televize	Rodinní příslušníci

Tabulka 2 - Přístup dětí k internetu a sociálním sítím

V první řadě se podíváme na zjištěné výsledky, které se týkají přístupu dětí k internetu. Ihned na začátku kapitoly je přidána tabulka s první kategorií otevřeného kódování.

Děti respondentů mají přístup k připojení k internetu. Děti dvou respondentů mají přístup k internetu pomocí Wifi, a to pouze doma nebo u prarodičů. Zbytek dětí má k dispozici tento typ připojení, a navíc mají na telefonech mobilní data. Z toho má pouze jedno dítě data neomezená a jedná se o dítě na druhém stupni základní školy. Data mají omezena z důvodu stejného tarifu u operátora nebo považují danou kapacitu dat za dostačující. Je také zřejmé, že se snaží tímto způsobem ovlivnit množství času trávený online mimo domov. Respondentka (R4) se svěřila, že její starší dítě již jeví zájem o pořízení dat na mobilní telefon. Dítě chce mobilní data především proto, aby mohla hrát hry a sledovat obsah na YouTube např. když jedou někam autem nebo když jsou na dovolené a zrovna se nudí. Respondentka zatím v brzké době neplánuje data pořizovat. Další respondentka (R5) uvedla „*Ale B. by chtěla neomezená data, ale stálo by to už moc, a navíc jim tohle musí stačit, ať na tom nejsou furt i venku.*“. Stejně respondentka taktéž uvedla, že „*všichni máme 2,5 GB*“.

Dvě respondentky uvedly, že jejich děti nenosí mobilní telefony do školy. Jedná se o děti, které navštěvují 1. a 2. třídu. Respondentka (R1) vypověděla „*A telefon nenosí do školy. Ale když by ten mobil ve škole teda měl, tak bych mu zablokovala data.*“. Respondentky (R1, R4) zatím dětem telefon nosit nedovolí, a to zejména z důvodu prevence. Nechtějí, aby ve škole ztrácely pozornost, trávili čas o přestávkách online. Chtějí, aby se s ostatními spolužáky bavili a nehráli přitom hry na mobilech. Obě respondentky dětem dali telefon až s nástupem na základní školu. Telefony děti dostaly především z důvodu kontroly návratu dětí ze školy. Jak uvedla respondentka (R1) „*Že bych nechtěla, aby to měl na něco než na to, že mi řekne došel jsem, jsem v pořádku.*“.

Děti všech respondentů využívají chytré telefony k trávení času online. Co se týče dalších zařízení, na kterých jsou děti připojeny k internetu a tráví na nich čas se řadí počítače, tablety, televize a herní konzole.

Jedním z cílů bylo zjistit, na kterých sociálních sítích mají děti účty. Mezi sociální sítě, které děti respondentek využívají patří Facebook/Messenger, dále Instagram, TikTok, Snapchat. Respondentka (R4) uvedla, že její děti zatím nemají žádný účet na sociálních sítích. Děti pouze sledují YouTube, ale bez vlastního účtu. Respondentka (R3) sdělila „*Dětský účet Google. Jinak zatím nic jiného nemá.*“. Respondentka (R1) uvedla, že její dítě má účet na Facebooku, ale využívá pouze přidružené aplikace Messenger. Využívá tedy jen chatové

komunikace. Dále uvedla „Ale ten Messenger má jenom z důvodu, aby mi nepsal, nebo nevolal, když to není potřeba. On mi napíše přes ten messenger. Ale má tam jen P. (starší dcera), mě, no prostě rodinné příslušníky, nikoho jiného.“. Také svěčila že „Nechci, aby ještě byl na nějakých sítích, třeba Instagramu. Má to vyloženě jen na volání.“. Respondentky R1, R3 a R4 mají děti studující 1. stupeň základní školy. Z odpovědí jde jasně vidět, že dbají na prevenci online rizik zaměřených na online komunikaci a nadměrné trávení času online.

6.7.2 Čas dětí online

2. Kategorie – Čas dětí online			
Subkategorie	Přehled	Čas	Volný čas a sociální sítě
Kódy	Sledování obsahu	1,5 h	Mají vliv
	Hraní her	1-2 h	Negativní
	Videa	3 h	Více času doma
	Psaní s kamarády	2-3 hodiny	Vliv nejen na děti
	Mít přehled	O víkendu více času	Moc času online
	Nepřehlednost	Večer	Méně času venku
	Proměnlivost	Po škole	Nemají vliv
	Částečný přehled	Každodennost	Bez zákazu
	Odebrání přístupu		Zábava
	Čas v daných aplikacích		Moderní potřeba

Tabulka 3 - Čas dětí online

Další zkoumanou částí byl čas, který děti tráví online. Cílem bylo zjistit kdy a kolik času denně tráví online. Je důležité brát v úvahu, že se jedná o časové údaje, které uvedli rodiče a mohou se lišit od reálného času, zejména u dětí na 2. stupni základní školy. Také nás zajímal postoj rodičů k problematice volný čas a sociální sítě.

Rodiče přibližně vědí, kolik času děti tráví online. K přehledu si blíže vyjádřila respondentka (R1) „No, když přijde ze školy, tak to chňapne, tak já ho nechám tak půl hodinky ať si na tom hraje. Pak musí udělat učení, jo. Když ho chňapne znovu, tak ho zase tak půl hodinky nechám. Tak hodinku až hodinku a půl denně si ho ukradne no. Ale on se dívá i na YouTube na televizi. Takže tam zase sleduje, ale takové ty videa, to jsou úplní blázni podle mě, jak hrajou hry. On sleduje ty, jak hrajou hry. Takže to, jak já přijdu dom, tak to okamžitě musí

vypnout. *To já nesnesu jako.*“. Další respondentka (R4) popsala trávení času online následovně *„Ale jo. To jak kdy, to je různě. Ale když hrajou, tak max hodinu na tom hraní. Víc ne, to je pak ani už nebaví dál. A P. když si chce půjčit ten mobil, já nevím. Tak tam kouká na takový ty pohádky na YouTube. On si něco pustí a pak u toho skládá Lego a pak to zas položí, ale že by na to čuměl v kuse, já nevím, tak hodina dvě. Ale to je asi aj přemrštěný. On si to pustí a pak jde skládat.*“. Jedna z respondentek (R5) uvedla, že *„Nemám úplně přehled kolik času na tom tráví. Ale jinak doma moc času na mobilu netráví, chodí s děckama ven anebo hraje doma na playstationu.“*.

Co se týče odhadovaného času, respondentky uvedly následující. R1 *„Ta hodinka a půl max.“*. R2 *„Průměrně 3 hodiny. O víkendu více“*. R3 – *„No, nanejvýše 3 hodiny, ale spíš méně. Je těžké říct přesný čas, když sem tam ten telefon vezme do ruky“*. R4 *„Tak hodina dvě.“* R5 *„No to přesně nevím. Je to fakt různý. Asi kolem těch dvou možná tři hodin. No, a ještě záleží co myslíte, že tráví jako online no. Jestli je jako na těch sociálních sítích nebo je na mobilu. Ale na těch sociálních sítích je asi skoro pořád.“* R6 *„No, myslím si, že tak ty 2 hodiny, možná 3 hodiny asi stráví na tom telefonu.“* Dle odpovědí nejčastěji tráví čas online hned po příchodu domů ze školy, večer a v případech, když se nudí. Nejčastěji tráví čas sledováním obsahu, komunikací s přítelem nebo hraním her.

Rodiče si uvědomují vliv sociální sítí i celkově času online na volný čas svých dětí. Jedna z respondentek (R2) uvedla srovnání se staršími sourozenci *„Tráví více času doma, než trávili mladší sourozenci.“* Respondentka (R4) s tímto názorem taktéž souzněla *„Tráví moc času na tom než třeba venku.“* Jiná respondentka (R3) představila myšlenku vlivu sociální sítí na všechny věkové kategorie *„No celkově, nejen na děti, ale všechny to nějakým způsobem ovlivňuje. Třeba toho času u těch obrazovek tráví hodně. I ty vztahy, seznamování to ovlivňuje. Jinak děti jsou asi víc samy než, aby si hrály venku na hřišti, nebo ani nejeví až takový zájem o nějaké aktivity doma. Maximálně se doma pošťuchují nebo hrajou hry. Ale jsem ráda, že mají oba kluci svoje kroužky. Ten mladší chodí do juda, a starší, přítelův syn, hraje hokej.“* Proměnu trávení volného času popsala respondentka (R5) následovně *„Právě když D. nebo B. neměli sociální sítě, tak více trávili čas třeba s námi venku. Ale teď děcka často sedí doma. Ale jako furt s námi tráví čas, nebo s kamarády venku, ale furt s tím mobilem. A když jim to cinkne, tak hned odepisují, třeba nejen TikTok, ale i ten Messenger, že i čekají, než jim někdo odepíše.“*

Pouze jedna respondentka (R6) uvedla *„Myslím si, že u nás nemají vliv na volný čas. Protože N. tráví spoustu času venku. Ráda tráví jako čas venku s holkama. A opravdu online“*

bývá doma jediné fakt, když se nudí nebo když je škaredý počasí. Nebo když někde, prostě jsme večer někde, když jsme na výletě na noc, nebo tak, tak samozřejmě potřebuje ten telefon k tomu, aby se nějak zabavila. Doba si to žádá, takže já to zas nějak nezakazuju.“.

Rodiče se snaží mít přehled o tom, kolik času děti tráví online a jaký obsah sledují. Případně jak tráví čas v online prostoru. Rodiče si uvědomují, že časy, které uváděli nejsou přesné, pouze odhadované. Respondenti uváděli časy v rozmezí 1,5 hodiny až 3 hodiny denně. Dále upřesňovali dobu, kdy jsou děti nejvíce online. Nejčastěji jsou online po škole, večer nebo o víkendech. Využívání online prostoru dětmi je na každodenní bázi. Rodiče mezi aktivity dětí řadili sledování obsahu na sociálních sítích jako TikTok, Instagram a YouTube. Dále tráví děti čas online komunikací s kamarády a hraním her. Odpovědi respondentů týkající se vlivu sociálních sítí, byly různé, ale nejvíce respondentů uvádělo vliv negativní.

6.7.3 Znalosti dětí

3. Kategorie – Znalosti dětí		
Subkategorie	Vyznání v online prostoru	Poučování rodičů dětmi
Kódy	Více se vyznají	Nepoučování
	Vyrovnané dovednosti	Komunikace
	Běžný prostor	Vysvětlování
		Film V síti
		Informace ze školy

Tabulka 4 - Znalosti dětí

Nyní se zaměříme na znalosti dětí, které mají o online prostředí. Rodiče uvedli, že si myslí, že jejich děti se lépe vyznají v online prostoru než oni sami. Jedna z mladších respondentka (R4) uvedla „*No, jak v čem. Jde jim to určitě líp těm děckám, na to, kolik mají let jim to jde dobře si myslím, že víc co zmáčknot.“.* Nejmladší respondentka uvedla, že jsou na tom podobně. Pět z šesti respondentek odpovědělo, že je jejich děti ještě nepoučovali o online rizicích. Naopak odpověděla pouze respondentka (R6), která vypověděla „*Tak samozřejmě, mi jako vysvětlovala nebo říkala o čem se ve škole baví nebo bavili.“.* Respondentka (R5) by neřekla, že ji děti poučují o rizicích, ale spíše se o tom společně baví. Děti znalosti získávají zejména ze školy. Rodiče spíše zdůrazňují, že děti poučují v tom smyslu, že jim vysvětlují, že nemají komunikovat s cizími lidmi a posílat nevhodné fotky. Děti naopak rodičům pomáhají např. s přidáváním obsahu na sociální síť. Jedna z respondentek (R6)

sdělila, že její dcera viděla dokument V síti a ten na ni zapůsobil. Uvědomila si dopad takových konverzací na sociálních sítích s cizími lidmi.

Děti mají znalosti o využívání online prostoru, zejména v aplikacích sociálních sítích, online her. Děti umí využívat online prostor přes mobilní telefon, tablety, počítače, ale i televize. Rodiče uváděli, že jejich děti mají srovnatelné dovednosti jako oni sami. Některé děti se však rychleji orientují v tomto prostoru. Rodiče dětí na prvním stupni se zatím neseťkávají s tím, že by je jejich dítě učilo či poučovalo o využívání online prostoru. Starší děti s rodiči již komunikují na téma obsahu a fungování sociálních sítích s rodiči. Případně sdílejí, co se dozvěděli ve škole o této problematice (prevenci).

6.7.4 Řešení problémových situací

4. Kategorie – Řešení problémových situací						
Subkategorie	Svěřování	Poznání signálů problému	Zkušenost s problémem	Hledání pomoci (rodiče)	Hledání pomoci (dítě)	Pomoc ve škole
Kódy	Svěření	Poznání	Žádný problém	Ví, kde hledat	Třídní učitelka	Třídní učitelka
	Sourozenci	Nejistota rozpoznání	Zkušenost s problémem	Neznalost	Učitelé	Další učitelé
	Komunikace		Cizí problém	Škola	Ředitel	Školní psycholog
				Třídní učitelka	Zástupkyně	Preventista
				Pedagogicko-psychologická poradna	Škola	Výchovný poradce
				Policie	Rodič	Vedení školy
						Učitel informatiky

Tabulka 5 - Řešení problémových situací

Výzkumné šetření se taktéž zabývalo oblastí řešení problémových situací souvisejících s online prostorem. Pět respondentů uvedlo, že si myslí, že by se jejich dítě nebo děti svěřily v případě, kdy by nastal nějaký problém. Pokládají za hlavní vzájemnou komunikaci a důvěru. Respondentka (R5) sdělila „*Já si myslím, že dcera i syn se hodně svěřují.*“. Respondentka (R2) dodala „*má starší sourozence, se kterými dobře vychází. Tak si myslím, že se svěřuje i jim, a zároveň se to dostane i k nám.*“. Respondentka (R6) taktéž uvádí, že si myslí, že by se jí dcera svěřila, jelikož se jí v minulosti již svěřovala se situací, kdy jí volalo neznámé číslo. Respondentka (R4), která má děti v 1. a 2. třídě uvedla „*Ještě brzo na to odpovídat, když neví, co to je.*“. Stejná respondentka taktéž uvedla, že si není jistá, zda by rozpoznala, kdyby její dítě mělo problém (např. kyberšikana). Zbytek respondentů si myslí, že by varovné signály rozpoznali. Respondentka (R1) sdělila „*Určitě, byl by určitě zakřiknutý.*“. Další z respondentek (R3) uvedla „*Jo, asi jo. Já si myslím, že by sám přišel a řekl, co ho trápí. Asi bych to poznala, choval by se jinak. Ale doufám, že nic takového řešit nebudeme. Ale teď toho je tolik, těch rizik. Jako ještě je malý, ale co se bude dít až bude v pubertě. Toho se spíš bojím, ale snad bude mít rozum a nebude dělat věci, co nemá.*“. Z odpovědí vychází, že rodiče s dětmi mají vztahy plné důvěry, komunikace, znají reakce a chování svých dětí natolik, že by signály, že se něco děje poznali. O čitelnosti chování dcery hovořila respondentka (R5) „*Že nedokáže skrývat moc svoje pocity a emoce, takže bych to hned poznala.*“.

Respondenti se nesetkali se závažným problémem, které by se týkalo jejich dítěte. Respondentka (R1) sdělila „*Cizí problémy svěřil, ale on zatím žádné nemá.*“. I přesto, že ani jeden z respondentů žádný závažný problém neřešil, tak výzkumné šetření také zajímalo, zda rodiče vědí, kde by hledali pomoc a zda by i jejich dítě vědělo, kam se má obrátit pro pomoc. Rodiče by nejčastěji hledali pomoc ve škole, zmiňovali nejčastěji třídního učitele, dále vedení školy, ředitele, zástupce/zástupkyni, výchovného poradce, školního metodika prevence, školního psychologa a respondentka (R3) uvedla i učitele informatiky „*Ano. Určitě třídní učitelka, možná nějaký učitel informatiky. Jinak ve škole mají výchovného poradce, tak asi na něj.*“. Dále by se rodiče obraceli na pedagogicko-psychologické poradny či Policii ČR. Pouze dvě respondentky nevěděly, kam by se na pomoci měly obrátit (krom třídního učitele). Děti by se nejčastěji obracely na personál školy jako je třídní učitel, další učitelé, vedení školy (ředitel/zástupce) a samozřejmě na rodiče se kterými by problém dál řešili.

Respondenti se svými dětmi neřešili žádnou problémovou situaci. Pouze jedna s respondentek se ocitla v situaci, kdy se její dceru snažil kontaktovat cizí člověk, ale situace se vyřešila. Rodiče uváděli, že si myslí, že by se jim dítě samo svěřilo. Také uváděli, že by

nejspíš varovné signály nějakého problému rozpoznali. Rodiče i děti by pomoc hledali v rámci školy. Rodiče by se případně obraceli na policii nebo poradny.

6.7.5 Přístup rodičů k prevenci online rizik

5. Kategorie – Přístup rodičů k prevenci online rizik			
Subkategorie	Zapojení rodičů	Důležitost prevence	Funkce rodičovské kontroly
Kódy	Opakování	Významnost	Znalost
	Poučení	Samozřejmost	Neznalost
	Komunikace		Využívání
	Vysvětlování		Nevyužívání
	Omezení		
	Třídní schůzky		
	Prohlížení historie/galerie/obsahu		

Tabulka 6 - Přístup rodičů k prevenci online rizik

Nyní se zaměříme na to, jaký přístup mají rodiče k prevenci online rizik. Výzkumné šetření se snažilo zjistit, jak se konkrétně rodiče do prevence zapojují, jestli znají a využívají rodičovskou kontrolu a zda jim prevence v tomto směru přijde důležitá.

Všichni rodiče považují prevenci online rizik za důležitou. Jak uvedla respondentka (R6) „Myslím si, že je hodně důležitá. A to prostě těm dětem pořád opakovat, aby se to prostě naučili, protože je doba čím dál horší a člověk opravdu neví co může kde očekávat. Takže si myslím, že fakt jako by tady tato prevence je hodně důležitá.“. Je potřebné jim stále připomínat existenci rizik a opakovat jejich prevenci. Rodiče se do prevence nejčastěji zapojují jako respondentka (R1) „Povídáme si o tom a dávám poučení“. Dále rodiče využívají omezení internetu, hlídají čas, který stráví na mobilu, ale i celkově na internetu. Rodiče s dětmi hodně komunikují na téma prevence. Vysvětlují dětem, co mohou přidávat na internet, jaké informace mohou sdílet a jaké ne.

Jedna z maminek (R2) se rozpovídala o zapojení do prevence na školách „A tak mě napadá, že když jsem pracovala na pediatrické ambulanci u nás, tak jsem chodila přednášet, no na přednášky v rámci projektu týkající se prevence. Chodila jsem do školy ke čtvrtáčkům. Takže jsem se sama konkrétně zapojovala, a byl to program, který, no byl určený nejen ne

prevenci kyberšikany, nebo sociálních sítí, ale taky drogy, alkohol. Takže jsem se zapojovala i já sama.“. Sama byla zapojena do projektu, který pokrýval i online rizika.

Další oblastí, která nás zajímala je funkce rodičovské kontroly. Celkem 5 respondentů funkci rodičovské kontroly zná. Jedna respondentka funkci nezná. Respondentka (R2) „Ano, využíváme to. Ten Google účet pro děti. A párkrát jsem se spíš ze zajímavosti podívala do historie na telefonu.“. Jedna z respondentek (R4) hovořila, že využívají dětský účet na streamovací platformě Disney+, jinak funkci rodičovské kontroly nevyužívají. Ostatní respondenti tuto funkci nevyužívají, a to z důvodu důvěry dětem nebo sledování historie v prohlížečích či prohlížení galerií v mobilech. Tak k tomu hovořila matka (R6) „Ano rodičovskou kontrolu znám. N. už je taková jako větší. I Facebook a takový ty ostatní sociální sítě, ty jsem, jakože měla nějak pod kontrolou. Takže jsem neměla, nemusela jsem dávat tady tyto rodičovské zámky a tady ty věci.“. Další respondentka uvedla „Nevyužíváme ji, máme vztah se synem momentálně takový, že si navzájem důvěřujeme. A nemá problém, mi ukázat s kým komunikuje, co si píše, co hraje. Nemá problém. Vždycky mi to ukáže, vysvětlí. Takže momentálně to je na důvěře“.

Prevence online jevů je velmi důležitá. Rodiče se do prevence zapojují nejčastěji skrze sledování času online, obsahu, komunikací s dětmi. Využití funkce rodičovské kontroly u respondentů není rozšířené.

6.7.6 Přístup rodičů k prevenci na školách

6. Kategorie - Přístup rodičů k prevenci na školách			
Subkategorie	Spolehnutí se na školní prevenci	Úroveň školní prevence	Představa aktivit školy
Kódy	Spolehnutí	Nedostačující	Přednášky
	Nespoléhání	Bez názoru	Příklady
	Hlavně škola	Přidat víc	Jak řešit/Praktické ukázky
	Hlavně doma		Opakování
			Rychlé reakce školy

Tabulka 7 - Postoj rodičů k prevenci na školách

V rámci výzkumného šetření byla i oblast zaměřená na přístup rodičů k prevenci na školách. V rozhovoru byla otázka, která se snažila zjistit, zda rodiče spoléhají na prevenci online rizik předávanou ve školách. Odpovědi na tuto otázku byly různorodé. Jedna z respondentek na školní prevenci úplně nespolehá, uvedla (R3) „*Moc ne, je hlavní abychom se o tom bavili doma.*“. Jiná respondentka (R6) naopak uvedla R6 „*Tak většinou jo. Ale zapojuju se i já, když je nějaký problém.*“ Respondentky se na ni spoléhají, ale také se zapojují do prevence. Respondentka (R2) „*Nejen na ni, a vím, že mají ve škole prevenci, že to probírají. Takže, jinak jo, spoléhám se na to. Zním jeho školu, jeho učitele a ředitele, takže s tím nemám problém.*“. Dále jsme se zajímali o to, zda jim školní prevence přijde dostačující a zda by něčem měla přidat. Zde si respondentky nebyly jisté, co všechno prevence pokrývá a co ne. Takto odpovídala např. respondentka (R5) „*Mohli by se věnovat asi víc, ale fakt nevím, jaký ty témata tam probírají.*“. Opačný názor sdílela respondentka (R3) „*Ano myslím, že více se už ani dělat nedá. Vše je proto už na dětech samotných.*“. Respondentka (R6) uvedla, že by tato prevence měla přidat více v oblasti jevu kybergroomingu.

Dále respondentky odpovídaly na otázku, která zjišťovala aktivity, které by škola měla dělat pro prevenci online rizik. První respondentka (R1) sdělila, že by si přála přednášky „*Přednášky o tom, co se může přihodit těm dětem, když se do něčeho takového zapletou. Tak se může stát, že je budou příkladama varovat.*“. Druhá respondentka (R2) uvedla „*Taktéž se zajímat o způsoby, jak tomu předejít, jak řešit, když se něco takového stane. A dál se zajímat o takový problém, a i při prvním podezření ten problém řešit.*“. Třetí z respondentek (R3) odpověděla „*Možná více přednášek na taková témata, zaměření. A praktické ukázky, z toho si asi vezmou nejvíce.*“. Čtvrtá respondentka (R4) sdílela zkušenost „*Tak určitě je v tom seznamovat, dělat jim školení, to, co máme my v práci. Akorát v jiné míře, pro děcka, Asi nějak víc ty obrázky a tak. Myslím si, že by v té škole měli začít něco. Oni to tam jinak vnímaj ty děcka než doma. Doma si z tebe dělají srandu. Ale ve škole učitelku přeji jen víc poslechně.*“.

Z odpovědí tedy vychází, že si rodiče představují, aby ve škole prováděli více praktických ukázek, cvičení, příkladů, obrázků, videí, zaměřených na online rizika. V případě sebemenšího podezření, že již nějaký problém nastal, by personál školy měl ihned jednat a situaci důkladně řešit. Respondentky taktéž často uváděly přísloví – opakování matka moudrosti.

6.7.7 Prohlubování znalostí rodičů v oblasti online rizik

7. Kategorie - Prohlubování znalostí rodičů v oblasti online rizik			
Subkategorie	Plán se vzdělávat	Literatura a další zdroje	Zájem o přednášku
Kódy	Plánují vzdělávání	Internetové články	Účast
	Nechť se vzdělávat	Diskuse	Neúčast
		Internet	Jen v případě podezření
		Děti	Ocenění možnosti

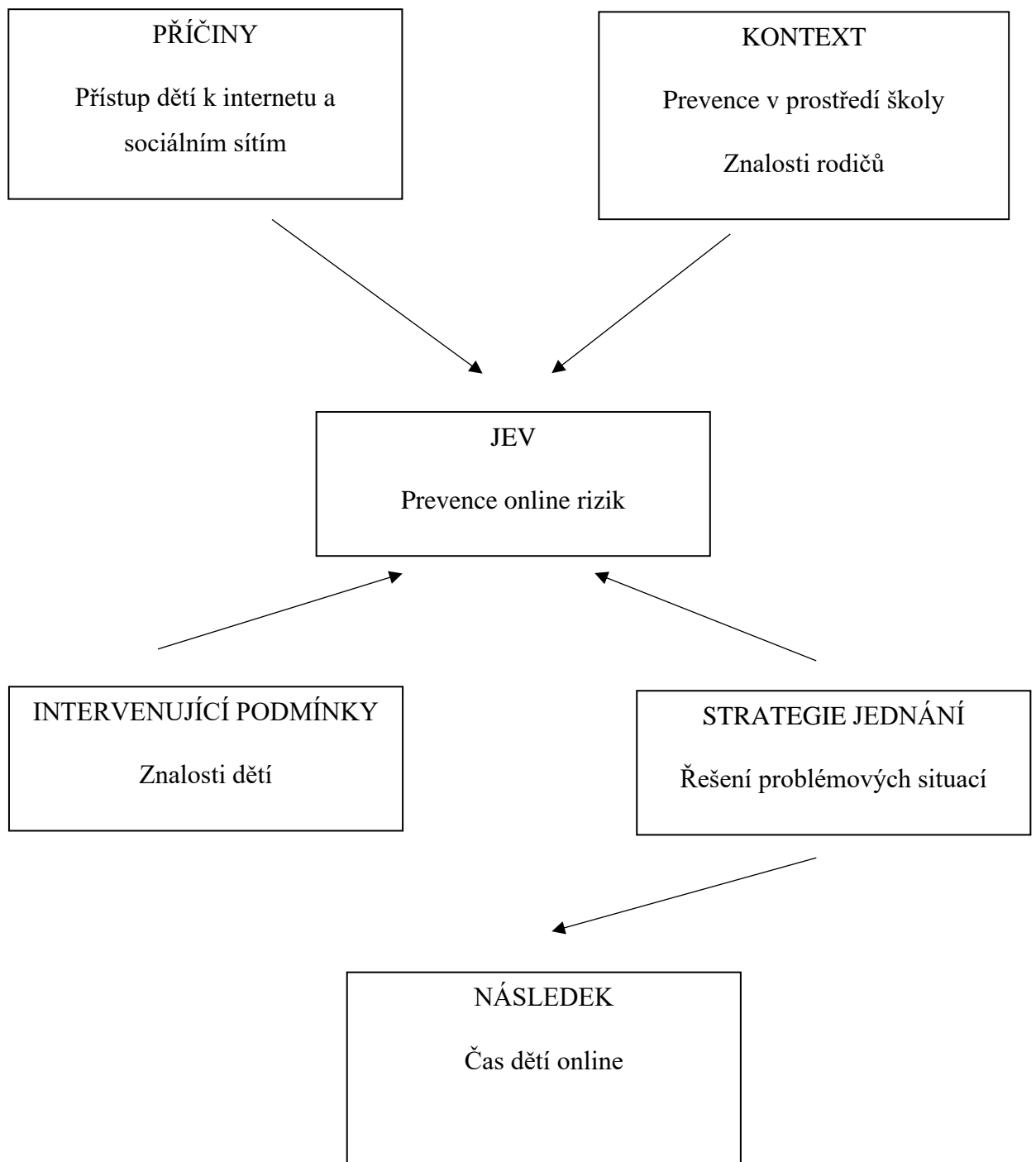
Tabulka 8 - Prohlubování znalostí rodičů v oblasti online rizik

Poslední oblastí, které výzkumné šetření obsahovalo, bylo téma prohlubování znalostí rodičů v oblasti online rizik. Pět z šesti respondentek se v budoucnosti plánuje začít nebo dále vzdělávat v oblasti online prostředí a online rizik, které tento prostor skrývá.

Rodiče nové informace čerpají od samostatných dětí, internetových článků a diskusí. Žádný z respondentů nečetl literaturu tohoto směru. Jako poslední výzkum zjišťoval zájem rodičů o přednášku konanou školou na téma online rizik. Rodiče by se rádi zúčastnili v případě, kdy by škola tuto možnost nabídla. Respondentka (R1) by se zúčastnila přednášky pouze v případě podezření, že se zrovna něco děje. Z odpovědí je zřejmé, že rodiče aktivně nevyhledávají zdroje spojené s tematikou online prostoru a rizik, které se v něm objevují.

6.8 Axiální kódování

Schéma 1 - Model axiálního kódování

6.9 Selektivní kódování

V rámci selektivního kódování byla vybrána za centrální kategorie s názvem Přístup rodičů k prevenci online rizik.

Přístup rodičů k prevenci online rizik a přístup dětí k internetu a sociálním sítím

Fenomén online prostředí je již běžnou součástí rodin. Rodiče si uvědomují nutnost prevence online rizik. Rodiče se snaží udržovat děti v bezpečí před online riziky, které se v tomto prostředí vyskytuje. Rodiče kladou důraz zejména na bezpečnost online komunikace. Rodiče zajímá množství času, které děti tráví online. Taktéž je zabývají obsahem, které jejich děti konzumují na sociálních sítích či jiných online platformách.

Přístup rodičů k prevenci online rizik a prevenci školy k prevenci

Přístup rodičů také souvisí s prevencí poskytovanou ve školách. Spoléhání se na školní prevenci ovlivňuje prevenci poskytovanou rodiči. Je důležité propojovat tyto dvě formy prevence, tedy prevenci poskytovanou v rámci školy a rodiči. Je důležitá návaznost, opakování rizik a bezpečného chování.

Přístup rodičů k prevenci online rizik a řešení problémových situací

Prevence a řešení problémových situací se vzájemně provází. Dovednosti a znalosti rodičů i dětí snižují výskyt problémových situací. V rámci prevence je kladen důraz na bezpečnost komunikace v online prostoru. Rodiče se lehce zabývají prevencí, ale v případech podezření přítomnosti některého rizika, by zvýšili zájem a aktivitu jak o zjišťování informací a problematice daného rizika, tak by vstoupili ihned do řešení problémové situace.

Přístup rodičů k prevenci online rizik a znalosti rodičů

Rodiče využívají svých znalostí o online prostředí a jeho rizicích právě při prevenci. Rodiče dětem vysvětlují důležitost ochrany. Opakování je nutností pro zapamatování si nových informací. V rámci prohlubování znalostí o této tématice rodiče využívají internetové články, diskuse nebo se informují od dětí samotných, v případech, že se jedná o starší děti.

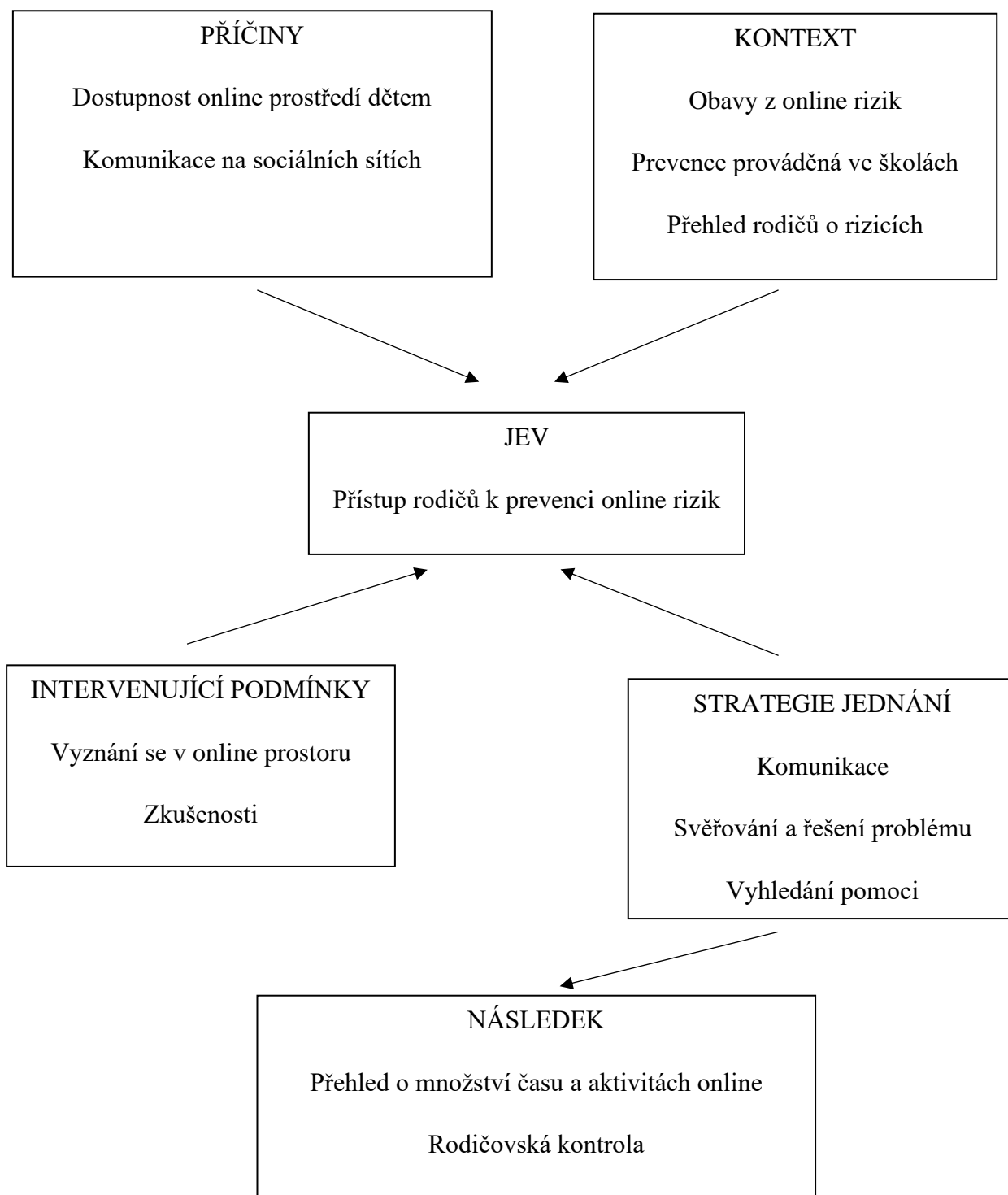
Přístup rodičů k prevenci online rizik a znalosti dětí

V rámci přístupu k prevenci rodiče spoléhají na znalosti dětí, které získaly ve škole nebo v rámci využívání online prostoru. Děti používáním získávají praktické dovednosti a znalosti, které mohou využít při své ochraně.

Přístup rodičů k prevenci online rizik a čas dětí online

Přístup rodičů k prevenci ovlivňuje taktéž čas, který děti tráví online. Rodiče dětí na prvním stupni se snaží mít přehled a případně daný čas i obsah omezovat. Rodiče dětí na druhém stupni neomezují již čas dětí online a berou to za moderní potřebu dětí a jejich komunikace s přáteli.

Schéma 2 - Model selektivního kódování

7 Vyhodnocení a diskuse výsledků výzkumného šetření

Tato kapitola se věnuje vyhodnocení výsledků a diskusi. Výzkumné šetření mělo stanoveny dílčí cíle, ke kterým byly vytvořeny odpovídající výzkumné otázky. Shrňme zde odpovědi na tyto otázky. Dále zde budou porovnány výsledky s jinými aktuálními výzkumy. Výsledky výzkumného šetření byly rozebrány v předešlé kapitole.

Respondenty rozhovorů byli rodiče, kteří mají v současné době děti ve věku 6 až 15 let, které jsou žáky základní školy. Rodiče byli ve věku od 24 do 52 let. Povedlo se získat celkem 6 respondentů, kdy 3 respondenti mají dítě mladšího školního věku a 3 rodiče, kteří mají dítě staršího školního věku.

Nyní budou zmíněny odpovědi na výzkumné otázky. První výzkumná otázka měla za cíl zjistit, jak rodiče zajišťují prevenci online rizik. Všichni respondenti se do prevence této oblasti aktivně zapojují, nejčastěji skrze komunikaci s dětmi. Bylo zjištěno, že dotazovaní ve vysoké míře svým dětem důvěřují, zároveň je jistá i důvěra dětí ve vztahu k rodičům. Rodiče s dětmi na téma online prostoru, bezpečnosti i rizik hovoří při běžných rozhovorech. Někteří z respondentů zajišťují prevenci způsobem, že dětem kontrolují historii prohlížení v prohlížeči. Jedna z respondentek také zmiňovala, že kontroluje i galerii v telefonu, kde sleduje, jak se dcera fotografuje. Dále kladou důležitost na hry nebo obsah, které děti sledují, případně blokují obsah, který pokládají za nevhodný. Jedna z respondentek kladla také důraz na důležitost třídních schůzek, kdy je možné zjistit, zda se např. ve třídě vyskytuje kyberšikana. Rodiče taktéž sledují míru stráveného času online u svých dětí. Jedním z preventivních opatření je tedy jeho sledování a omezování. ziskávají informace o problematice online světa nejčastěji z internetových článků či diskusích, a to nahodile. Žádný z dotazovaných aktivně nevyhledává rozšiřující informace v odborné literatuře nebo na internetu. Rodiče starších dětí mnohdy získávají informace od nich. Také nás zajímalo, zda znají a využívají funkce rodičovské kontroly. Rodiče o existenci této funkce vědí, ale 5 z 6 respondentů ji nevyužívá. Zdůvodnili to nejčastěji, tím že dětem důvěřují nebo se snaží kontrolovat zájmy dítěte, které má na internetu.

Druhá výzkumná otázka si kladla za cíl zjistit, se kterými riziky se děti nejčastěji setkávají. V rámci zkoumaných případů, se většina rodičů nesešla se situací, kdy by museli řešit některé z online rizik. Pouze jediná respondentka, uváděla, že cizí osoba se snažila kontaktovat její dceru, ale situace nebyla nikterak dramatická, jelikož dcera se matce svěřila, a ta ji vysvětlila, ať takové nevyžádané zprávy ignoruje a ať nekomunikuje s nikým cizím. Jiná

respondentka uvedla, že ve třídě staršího syna (nyní již dospělý) se řešila kyberšikana jiného žáka, ale naopak její mladší syn se ve třídě s ničím takovým nesetkal. Největší obavou respondentů je nadměrné trávení volného času online. Rodiče jinak považují za současná možná rizika kyberšikany, ale především nástrahy online komunikace. Taktéž nežádoucím může být nevhodný obsah, který může ovlivnit chování dětí. Děti mohou na internetu najít své vzory a získat postoje k různým věcem. Někteří dotazovaní také upozorňovali, že jejich děti tráví méně času venku. Avšak názory, zda sociální sítě nebo celkově trávení času online ovlivňuje volný čas, byly různorodé. Někteří vliv považují za negativní, jiní ne. Rodiče si zcela uvědomují, že online prostor s sebou nese jistá nebezpečí. Jedna z respondentek během rozhovoru zmiňovala obavy, že není možné všechna rizika ohlídat. Dle zjištěných informací, rizika kategorizujeme do tří – rizika spojená s online komunikací, rizika nevhodného obsahu a rizika nadměrného trávení času online, které může vést k netolismu, tedy závislosti na virtuálních drogách (sociální sítě, hry atd.). Ráda bych zde uvedla i výsledky, které byly zjištěny v mé bakalářské práci (Janková, 2022), která se zabývala sociálními sítěmi u adolescentů. Výzkum byl kvantitativního designu, a bylo zjištěno, že 16 % adolescentů (respondentů) se žádným z rizik nesetkalo. Je možné tedy předpokládat, že v průběhu dospívání se děti s riziky dostanou více kontaktu než doposud.

Třetí výzkumná otázka zjišťovala, zda rodiče spoléhají na předcházení rizikových online jevů ve škole. Většina respondentů spoléhá na prevenci předávanou ve školách, a také sdílejí myšlenku, že prevenci je důležité provádět i doma. Rodiče si nejsou jisti, v jaké míře škola preventivně působí. Mezi představy vhodné prevence v rámci školy uváděli přednášky, praktické ukázky. Rodiče by ocenili i přednášky, které by byly pro rodiče.

V rámci srovnávání výsledků s jinými výzkumy, byla nalezena shoda s jedním z výsledků práce Marešové (2022), která uvádí, že děti by se nejčastěji s problémem svěřily rodičům, poté sourozencům a až poté prarodičům. V našem šetření jsme zjistili, že děti našich respondentů by se také svěřily právě rodičům, nebo sourozencům. Další shodu výsledků shledáváme v práci Maňové (2022), která zjistila, že děti v předškolním a mladším školním věku čas online tráví nejčastěji sledováním videoklipu, videí youtuberů a hraním her. V našich výsledcích se můžeme s tím setkat u dětí v mladším školním věku. Avšak ještě přidáváme sledování obsahu na sociálních sítích, jako je např. Instagram a TikTok, a to zejména u dětí v starším školním věku. O oblíbenosti sociálních sítích u dětí mladšího školního věku píše taktéž Beranová (2021), která ve výsledcích výzkumu uvádí jako nejoblíbenější sociální síť Instagram, TikTok, YouTube, Snapchat, WhatsApp a Messenger. V našem šetření jsme data

zjišťovali od rodičů, kteří zmiňovali aplikace, které používají jejich děti, a mezi nimi se objevil Messenger, TikTok, Instagram, YouTube.

ZÁVĚR

Diplomová práce s názvem *Prevence online rizik v rodině* se zabývala prevencí online rizik, kterou rodiče poskytují svým dětem, které jsou v mladším a starším školním věku, které v současné době plní základní vzdělávání. Hlavním cílem práce bylo zjistit a analyzovat, jak rodiče zajišťují prevenci online rizik u svých dětí. Výhodiskem pro stanovení hlavního i dílčích cílů bylo terminologické ukotvení v první části práce. Po provedení otevřeného, axiálního, selektivního kódování získaných dat rozhovory, můžeme pokládat vytyčené cíle za naplněné.

Teoretická část diplomové práce se skládá ze 4 kapitol. Rozebíranými tématy byla rodina, prevence, online prostor s jeho riziky. Poslední kapitola této části práce se věnovala organizacím, které poskytují pomoc v problematice online rizik. Kvalitní teoretické zpracování problematiky bylo potřebné pro správné uchopení výzkumného šetření.

Empirická část diplomové práce byla zaměřena na bližší představení výzkumného šetření. Za začátku jsem se věnovala zpracování rešerše aktuálního stavu zkoumané problematiky, kdy jsem studovala větší množství aktuálních publikací, výzkumů, bakalářských a diplomových prací. Představila jsem zde práce, které se svými tématy výzkumů nejvíce podobaly našemu zkoumanému tématu. Výzkum probíhal v kvalitativním designu. Získávání potřebných dat bylo uskutečněno pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Celkem bylo provedeno 6 rozhovorů s respondenty. Respondenty byli rodiče, kteří v současné době mají dítě ve věku od 6 do 15 let, které navštěvuje základní školu. Sběr rozhovorů probíhal v lednu a únoru roku 2024. Výsledky byly analyzovány a dále interpretovány. Při zpracování otevřeného kódování byly vytvořené kódy, kategorie a subkategorie seřazeny do tabulek pro lepší přehlednost. V závěrečné pasáži empirické části jsem se věnovala zhodnocení a diskusi výsledků, které se dále porovnávali s výsledky dalších realizovaných výzkumů od jiných autorů.

V rámci výzkumného šetření bylo zjištěno mnoho informací. Všechny děti respondentů se již pohybují více či méně v online prostoru. Rodiče se zajímají o prevenci online rizik, ale nevěnují jí vyšší pozornost. Rodiče svým dětem vysvětlují a opakuji informace, které slouží jako preventivní. Respondenti se svými dětmi mají vztahy založené na důvěře, a tak spoléhají, že v případě objevení rizik by se na ně dítě obrátilo. Žádné dítě z respondentů nebylo zapojeno do kyberšikany ani jiných rizikových jevů, které online prostor obsahuje. Prevence zůstává

stále aktuálním tématem ve zkoumaných rodinách. Detailnější informace z výzkumného šetření se nachází v empirické části práce.

Nyní bych ráda vyzdvihla přínos diplomové práce. Přínos spatřuji zejména v kvalitním propracování teoretické části práce, která může sloužit rodičům, pro lepší zorientování se v problematice online prostoru a rizik, které se v něm objevují. Rodičům je zde k dispozici také seznam organizací, na které se mohou obrátit v případě řešení problémové situace spojenou s online riziky. Dále práce může posloužit také studentům středních a vysokých škol, kteří se zajímají o tuto problematiku nebo vytvářejí práci na obdobné téma. Práce může být zdrojem informací také pro pedagogy, kteří chtějí rozvíjet preventivní činnosti ve škole nebo pro sociální pracovníky při práci s cílovými skupinami. Sloužit jako zdroj údajů může také pro širokou veřejnost, jednotlivce, kteří se zajímají o téma prevence a vlivu rodiny na prevenci online rizik. Téma online prostoru a jeho rizik je stále aktuální, a z mého pohledu důležitost prevence v této oblasti stále roste s nově vznikajícími riziky. Pro další výzkumné šetření by mohlo být zajisté zajímavé a potřebné se věnovat i problematice umělé inteligence u různých věkových kategorií.

V rámci dalšího vzdělávání se plánuji dále zabývat touto tematikou. Téma online prostředí, sociálních sítí, online rizik je důležité při práci v oboru sociální pedagogiky i sociální práce. Jelikož prostředí, kterým se lidé obklopují je značně ovlivňuje. Taktéž prostředí můžeme cíleně ovlivňovat svým chováním a rozhodnutími.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

- ALDERMAN, Tony, Barak ARIEL a Vincent HARINAM, 2023. Can a police-delivered intervention improve children' online safety? A cluster randomised controlled trial on the effect of the "ThinkUKnow" programme in primary and secondary Australian schools. *Journal of Experimental Criminology* [online]. [cit. 2024-01-31]. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11292-023-09551-3>
- AMI DIGITAL, 2021. *Novinky, sociální sítě* [online]. [cit. 2024-04-01]. Dostupné z: <https://amidigital.cz/60-lidi-travi-na-socialnich-sitich-vice-jak-2-hodiny-denne/>
- AMI DIGITAL, 2022. *AMI Digital Index 2022* [online]. [cit. 2024-04-01]. Dostupné z: <https://amidigital.cz/wp-content/uploads/2022/08/ami-digital-index-2022.pdf>
- BĚLÍK, Václav. *Prevence sociálně patologických jevů* [online]. [cit. 2024-01-22]. Dostupné z: <https://www.uhk.cz/file/edee/pedagogicka-fakulta/pdf/pracoviste-fakulty/ustav-socialnich-studii/dokumenty/studijni-opory/socialni-patologie-a-prevence-2021/prevence-socialne-patologickych-jevu.pdf>
- BERANOVÁ, Tereza. 2022. Rizika užívání sociálních sítí dětmi mladšího školního věku. [online]. Brno. [cit. 2022-12-18]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Věra LINHARTOVÁ. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/bf9j1/>
- BLINKA, Lukáš, 2015. Online závislosti: jednání jako droga: online hry, sex a sociální sítě: diagnostika závislosti na internetu: prevence a léčba. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7975-5.
- ČECH, Tomáš, 2011. *Škola a její preventivně-výchovná strategie jako předpoklad rozvoje kompetencí dětí*. Prevence, roč. 8, č. 7. ISSN 1214-8717. [online]. [cit. 2024-01-31]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/340973870_Skola_a_jeji_preventivne- vychovna_strategie_jako_predpoklad_rozvoje_kompetenci_deti
- DOČEKAL, Daniel, Jan MÜLLER, Anastázie HARRIS a Luboš HEGER, 2019. *Dítě v síti: manuál pro rodiče a učitele, kteří chtějí rozumět digitálnímu světu mladé generace*. Praha: Mladá fronta. Flowee. ISBN 978-80-204-5145-3
- E-bezpečí. *10 běžných dovedností, které by měli zvládnout žáci, aby zajistili své vlastní bezpečí v online prostředí* [online]. [cit. 2023-09-11]. Dostupné z: <https://www.e->

- [bezpeci.cz/index.php/rodicum-ucitelum-zakum/2995-10-beznych-dovednosti-ktere-by-meli-zvladnout-zaci-aby-zajistili-sve-vlastni-bezpeci-v-online-prostredi](https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rodicum-ucitelum-zakum/2995-10-beznych-dovednosti-ktere-by-meli-zvladnout-zaci-aby-zajistili-sve-vlastni-bezpeci-v-online-prostredi)
- E-bezpečí. *Aplikace rodičovské kontroly (parental control), které vám mohou pomoci zajistit bezpečí vašich dětí v online prostředí* [online]. [cit. 2023-09-15]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rodicum-ucitelum-zakum/2471-aplikace-rodicovske-kontroly-parental-control-ktere-vam-mohou-pomoci-zajistit-bezpeci-vasich-deti-v-online-prostredi>
 - E-bezpečí. *Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu* [online]. [cit. 2023-09-04]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/61-vyzkum-rizikoveho-chovani-ceskych-deti-v-prostredi-internetu-2014-prezentace/file>
 - ECKERTOVÁ, Lenka a Daniel DOČEKAL, 2013. *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-3804-5.
 - FIŠER, Ondřej. 2017. *Prevence jako součást výchovy v rodině*. [online]. Olomouc. [cit. 2022-12-18]. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce doc. Mgr. Štefan Chudý, Ph.D. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ykd3lf/>.
 - GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-185-0.
 - *Google Family Link* [online]. [cit. 2023-09-15]. Dostupné z: https://families.google/intl/cs_ALL/familylink/faq/
 - GOVINFO, 2010. *Cyberbullying and other online safety issues for children* [online]. Washington: U.S. Government Printing Office. [cit. 2024-01-31]. Dostupné z: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-111hrg52547/pdf/CHRG-111hrg52547.pdf>
 - GULOVÁ, Lenka a Radim ŠÍP, 2013. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4368-4.
 - HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Páté, přepracované vydání. Praha: Portál, 2023. ISBN 978-80-262-1968-2.
 - HOFBAUER, Břetislav, 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-927-5.
 - HULANOVÁ, Lenka, 2012. *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-545-9.

- CHMELAŘOVÁ, Jolana. 2022. *Úloha rodiny v rámci prevence rizikového chování u dětí*. [online]. Olomouc. [cit. 2022-12-18]. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D. Dostupné z: <https://theses.cz/id/wcs3cm/>.
- CHRÁSKA, Miroslav, 2016. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.
- INTERNETMATTERS.ORG. *Rodičovská kontrola* [online]. [cit. 2023-11-16]. Dostupné z: <https://www.internetmatters.org/parental-controls/>
- JANKOVÁ, Veronika, 2022. *Sociální síť a jejich role v trávení volného času u adolescentů*. Olomouc. bakalářská práce. UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Pedagogická fakulta
- JANIŠ, Kamil, Jitka SKOPALOVÁ a Kamil JANIŠ, 2017. *Slovník vybraných pojmů k oblasti prevence rizikového chování*. Opava: Slezská univerzita, Fakulta veřejných politik. ISBN 978-80-7510-237-9. [cit. 2024-01-22]. Dostupné z: https://is.slu.cz/el/fvp/zima2020/UPPVBK014/um/Slovník_vybranych_pojmu_k_oblasti_prevence_rizikove_ho_chovani.pdf.
- KANTOROVÁ, Jana a kol., 2010. *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky II*. Olomouc: Hanex Olomouc. ISBN 978-80-7409-030-1.
- KOHOUT, Roman a Radek KARCHŇÁK, 2016. *Bezpečnost v online prostředí*. Karlovy Vary: Biblio Karlovy Vary. ISBN 978-80-260-9543-9.
- Kopecky, K. et al., 2020. *The phenomenon of sharenting and its risks in the online environment. Experiences from Czech Republic and Spain*. [online], Cholerín and Youth Services Review. č. 110. [cit. 2023-11-13]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/338841668_The_phenomenon_of_sharenting_and_its_risks_in_the_online_environment_Experiences_from_Czech_Republic_and_Spain
- KOPECKÝ, Kamil, 2013. *Rizika internetové komunikace v teorii a praxi*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3571-8.
- KOPECKÝ, Kamil, 2015. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4861-9.

- KOPECKÝ, Kamil. 2019. *Rodina v kyberprostoru* [online]. [cit. 2023-12-11]. Dostupné z: <https://www.slideshare.net/kopecyk/rodina-v-kyberprostoru>
- KOPECKÝ, Kamil, 2019. *Ještě jednou o sharentingu*. E-Bezpečí, roč. 4, č. 2, s. 14-19. Olomouc: Univerzita Palackého, [online]. ISSN 2571-1679. [cit. 2023-11-13]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=1611>
- KOPECKÝ, Kamil, 2020. *Rodiče, nepanikařte! Film V síti je sice syrový, ale bezpečnost dětí v online prostředí není těžké zabezpečit. Stačí se držet několika rad!*. E-Bezpečí, roč. 5, č. 1, s. 23-30. Olomouc: Univerzita Palackého. ISSN 2571-1679. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=1791>
- KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ, 2016. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5595-3.
- KRAUS, Blahoslav, 2014. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0643-9.
- KROPÁČ, Jiří, 2020. *Právní výzvy informačních technologií pro učitele 21. století*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-5860-1.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualizované vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
- MAĐOVÁ, Jana. 2022. *Rizika online prostředí pro děti předškolního a mladšího školního věku a možnosti eliminování těchto rizik v rodině* [online]. Olomouc. [cit. 2022-12-19]. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Jan Kubrický, Ph.D. Dostupné z: <https://theses.cz/id/nn4ofb/>.
- MÁRÁDOVÁ, E., 2006. *Prevence závislosti*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí. ISBN 80-86991-70-9.
- MAREŠOVÁ, Adéla. 2022. *Sociálně pedagogické poradenství v oblasti kyberohrožení dětí a mládeže*. [online]. Hradec Králové. [cit. 2022-12-18]. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Václav Bělík, Ph.D. Dostupné z: <https://theses.cz/id/mxe3vu/>.
- MARTÍNEK, Zdeněk, 2015. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6.
- *Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů*, 11. revize [online]. [cit. 2023-12-19]. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/ext/mkn-11-nahled/>

- Microsoft, 2021. *Choosing a parental control app*. [online]. [cit. 2023-09-15]. Dostupné z: <https://www.microsoft.com/en-us/microsoft-365-life-hacks/privacy-and-safety/choosing-a-parental-control-app>
- MŠMT ČR. *Metodická doporučení a metodické pokyny* [online]. [cit. 2024-01-12]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů). [online]. [cit. 2024-01-12] Dostupné také z: <https://www.privacy-regulation.eu/cs/8.htm>
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů). [online]. [cit. 2024-01-12] Dostupné také z: <https://www.privacy-regulation.eu/cs/4.htm>
- NCBI. *O nás* [online]. [cit. 2024-01-16]. Dostupné z: <https://www.ncbi.cz/>
- NI Direct. *Social media, online gaming and keeping children safe online*. [online]. [cit. 2023-08-11]. Dostupné z: <https://www.nidirect.gov.uk/articles/social-media-online-gaming-and-keeping-children-safe-online>.
- NI Direct. *Sociální síť* [online]. [cit. <https://www.nidirect.gov.uk/articles/social-media-online-gaming-and-keeping-children-safe-online>2023-09-13]. Dostupné z: <https://sitevhrsti.cz/socialni-site/>
- NOVOTNÁ, Michaela. 2021. *Kyberšikana v dospívání a rodičovské výchovné postupy a styly*. [online]. Brno. [cit. 2022-12-18]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Marek BLATNÝ. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/lqrc2/>.
- O2 CHYTRÁ ŠKOLA. *O2 Chytrá škola je projekt Nadace O2, který si klade za cíl naučit děti, rodiče a učitele, jak správně využívat technologie a být přitom v bezpečí na internetu*. [online]. [cit. 2024-01-16]. Dostupné z: <https://o2chytraskola.cz/>
- POLICIE ČR. *Ukončení provozu HOTLINE* [online]. [cit. 2023-12-06]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/ukonceni-provozu-hotline.aspx>

- POSPÍŠILOVÁ, Marie, 2016. *Facebooková (ne)závislost: identita, interakce a uživatelská kariéra na Facebooku*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-3306-0.
- PUGNEROVÁ, Michaela, 2019. *Psychologie: pro studenty pedagogických oborů*. Praha: Grada Publishing. Pedagogika. ISBN 978-80-271-0532-8.
- ŘÍČAN, Pavel, 2021. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 4., doplněné vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1783-1.
- SAFER INTERNET CENTRUM. *O nás* [online]. [cit. 2024-02-08]. Dostupné z: <https://www.bezpecnyinternet.cz/cs/o-nas/>
- Safer Schools NI, 2023. *App overview* [online]. [cit. 2023-11-14]. Dostupné z: <https://saferschoolsni.co.uk/app-overview/>
- SLOBODA, Zdeněk, 2013. *Mediální výchova v rodině: postoje, nástroje, výzvy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4496-3.
- SOBOTKOVÁ, Irena, 2007. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-250-8.
- STOPonline.cz. *O nás* [online]. [cit. 2023-12-06]. Dostupné z: <https://www.stoponline.cz/cs/o-nas/>
- STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBINOVÁ, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce. ISBN 80-85834-60-X.
- STREAM.CZ. *Seznam se bezpečně* [online]. [cit. 2024-01-16]. Dostupné z: <https://www.stream.cz/seznam-se-bezpecne>
- ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar, 2019. *Pedagogika*. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Pedagogika. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5511-3.
- ŠEVČÍKOVÁ, Anna a kol, 2014. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5010-1.
- ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- Trestní zákoník 40/2009 Sb. [online]. [cit. 2024-01-16]. Dostupné z: <http://zakony.centrum.cz/trestni-zakonik/cast-2-hlava-10-dil-5-paragraf-354?full=1>
- Úmluva o právech dítěte a související dokumenty, 2016. Praha. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. ISBN 978-80-7421-120-1.

- VÁGNEROVÁ, Marie a Lidka LISÁ, 2021. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-4961-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 2005. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-0956-0.
- Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních. [online] [cit. 2024-01-22]. Dostupné také z: <https://www.msmt.cz/file/43482>
- Zákon č. 561/2004 Sb. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). [online] [cit. 2024-01-22]. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>
- ZAPLETALOVÁ, Jana. *Školní poradenská pracoviště (ŠPP)*. Národní ústav pro vzdělávání [online]. [cit. 2024-01-31]. Dostupné z: <https://archiv-nuv.npi.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/skolni-poradenska-pracoviste.html>

SEZNAM ZKRATEK

MKN-11 – Mezinárodní klasifikace nemocí, 11. revize

DSM-5 – Diagnostický a statistický manuál duševních poruch, 5. vydání

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Časový harmonogram výzkumu	56
Tabulka 2 - Přístup dětí k internetu a sociálním sítím	57
Tabulka 3 - Čas dětí online.....	59
Tabulka 4 - Znalosti dětí.....	61
Tabulka 5 - Řešení problémových situací	62
Tabulka 6 - Přístup rodičů k prevenci online rizik	64
Tabulka 7 - Postoj rodičů k prevenci na školách.....	65
Tabulka 8 - Prohlubování znalostí rodičů v oblasti online rizik.....	67

SEZNAM SCHÉMÁT

Schéma 1 - Model axiálního kódování	68
Schéma 2 - Model selektivního kódování	70

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Otázky polostrukturovaného rozhovoru

Příloha č. 1

Otázky polostrukturovaného rozhovoru

1. Jaký je váš věk?
2. Jaký je věk vašeho dítěte?
3. Jaký stupeň vzdělávání současně absolvuje vaše dítě (ZŠ 1./2. stupeň, SŠ)?
4. Má vaše dítě přístup k internetu?
 - a. **PODOTÁZKY**
 - b. Má mobilní data v telefonu?
 - c. Má je omezená či neomezená?
5. Má vaše dítě účet na některé sociální síti? Víte které?
6. Máte přehled o množství času, který tráví vaše dítě online?
7. Kolik času si myslíte, že vaše dítě tráví online?
8. Myslíte si, že se vám dítě svěřuje s problémy, se kterými se dostalo do kontaktu v online prostoru?
 - a. Např. kyberšikana, sexting, kybergrooming, online podvody, a další....
9. Svěřilo se Vám dítě s některým problémem? Řešily jste již nějaký závažný problém?
10. Myslíte si, že byste poznali, kdyby vaše dítě mělo problém např. s kyberšikanou?
11. Znáte pojmy sexting?
 - a. Kyberšikana?
 - b. Kyberstalking?
 - c. Znáte některé další?
12. Zažili jste vy někdy problém vzniklý kvůli sociálním sítím?
13. Myslíte si, že se vaše dítě vyzná lépe v online prostoru než vy?
14. Mají sociální sítě vliv na volný čas dítěte?

PREVENCE

1. Spoléháte na prevenci online rizik předávanou ve škole?
2. Jaké rizika tato prevence nepokrývá?
3. Myslíte si, že školní prevence je dostačující? Vysvětlete Váš názor.
 - a. Proč ano, proč ne?
4. Co by měla škola dělat pro prevenci online rizik?
5. Zapojujete se do prevence zmíněných rizik? Jak konkrétně?
6. Myslíte si, že je prevence těchto jevů důležitá? Pokud ne, vysvětlete proč.

7. Jak se zapojujete? / Proč se nezapojujete?
8. Poučovalo vás dítě o těchto rizicích?
9. Znáte funkci rodičovské kontroly? Např. na mobilních zařízeních nebo přímo na daných sociálních sítích?
10. Využíváte ji? Proč ano/ne?
11. Máte v plánu se dál zajímat o online rizika a jejich prevenci?
12. Četli jste literaturu spojenou s online riziky? Případně jakou?
13. Jaké zdroje využíváte k informovanosti této problematiky?
14. Zúčastnili byste se přednášky konanou školou na téma online rizik? Pokud ne uveďte proč.

PROBLÉM

1. V případě sekundární prevence problému, víte, kam se obrátit pro pomoc?
2. Ví vaše dítě, na koho se může s problémy obrátit? (škola/rodič/obecně)
3. Víte, kdo by vám v rámci školy mohl pomoci?